

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Ι' • ΑΡΙΘΜ. 91 • ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1986 • ΚΙΣΛΕΒ 5747

הבטחים ב-ה' כח רצין לא ימות לעולם ישע

«Οι πεποιθότες ἐπί Κύριον εἶναι ως τό ὄρος Σιών,
τό ὅποιον δέν θέλει σαλευθῆ»,

(Ψαλ. 125:1)

‘Η οἰκουμενική διάσταση τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ

Τοῦ κ. ΓΙΩΡΓΟΥ Α. ΔΟΥΔΟΥ

Oἱ θρησκείες πού μεταφέρουν στήν ἀνθρωπότητα ἀποκαλύψεις ἀλήθειας καὶ ζωῆς, δύνται φανερώσεις τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, διακρίνονται γιά πολλά κοινά στοιχεῖα. “Ἐνα, ὅμως, ἀπ’ αὐτά ἔχει ἰδιαίτερη σπουδαιότητα. Πρόκειται γιά τήν οἰκουμενικότητα, πού διακρίνει ὅλες τίς θρησκείες πού φωτίζουν μέ τό μηνυμα ‘Ἀποκάλυψη’ πού προσφέρουν.

Σὲ σχέση μὲ τήν φρικτή πραγματικότητα τῶν θρησκευτικῶν πολέμων, πού ἐπανειλημμένα ἔχουν ματώσει τή γῆ μας, τά ὄσα πιό πάνω ύποστήριξα, ἵσως μοιάζουν ἀντιφατικά ἡ, στήν καλύτερη περίπτωση, ρομαντικά. Παρ’ ὅλα αὐτά, ἡ οἰκουμενικότητα τῶν μεγάλων θρησκειῶν εἶναι ἀλήθεια καὶ μάλιστα καταλυτική, τόσο τῶν φανατισμοῦ, ὃσο καὶ τοῦ δογματισμοῦ, πού καὶ οἱ δύο παραμορφώνουν τήν ὁμορφιά καὶ τή δροσιά τῆς θρησκείας τοῦ Θεοῦ.

Σὲ τοῦτο τὸ σημείωμα, θ’ ἀσχοληθοῦμε σύντομα μὲ τήν οἰκουμενική διάσταση τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Λέγοντας οἰκουμενικότητα, ἐννοοῦμε, προκειμένου γιά τή θρησκεία, τήν ύπερβαση ὅποιων ὄριων ἐπιβάλλουν διάφορες σκοπιμότητες πού θέλουν νά περιορίσουν τήν ἀκτινοβολία τοῦ μηνύματος τῆς θρησκείας καὶ νά μειώσουν τήν ἀξία τῶν ἀληθειῶν τῆς, σ’ ἔνα μόνο λαό ἡ σέ μιά ὄρισμένη κοινότητα λαῶν. Ἡ οἰκουμενικότητα σημαίνει πώς ἡ θρησκεία εἶναι κιβωτός πανανθρώπινων ἀληθειῶν, ἀγνοώντας τίς πολιτιστικές, τίς φυλετικές ἡ τίς γλωσσικές διαφορές, κι ἀκόμη πώς φανερώνει μιά προοπτική ἀνότητας τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

‘Ο Ἰουδαϊσμός ύπηρξε πάντοτε καὶ κατά κύριο λόγο ἡ θρησκεία μιᾶς συγκεκριμένης ἑθνικῆς κοινότητας. Μάλιστα, σέ χρόνους ἰδιαιτέρως δίσεκτους γιά τούς Ἐβραίους, ἡ θρησκεία ύπηρξε ἡ μόνη δύναμη πού κρατοῦσε ὀρθούς τούς σκλάβους στήν Αἴγυπτο ἡ στή Βαβυλώνα, στή Ρώμη ἡ στήν κόλαση τῶν Ναζί. Τά ἄλλα στοιχεῖα, πού προσδιορίζουν μιά ἐθνοφυλετική ὄμάδα, ὅπως ἡ κοινὴ γλώσσα ἡ τά δύμαια, γιά τούς Ἐβραίους τῆς διασπορᾶς είτε είχαν ἀλλοιωθεῖ, είτε είχαν λησμονηθεῖ. Μόνον ἡ ἀπαγγελία τοῦ «Σεμάτισμα» καὶ τοῦ «Καντίς» ἀπέμεναν, γιά νά φανερώνουν τήν παρευσία τοῦ λαοῦ Ἰσραήλ στόν κόσμο.

Μετά τά προηγούμενα, ἵσως φανεῖ παράδοξο πού μιλοῦμε γιά οἰκουμενικότητα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Στ’ ἀλή-

θεια, ὅμως, ὁ Ἰουδαϊσμός, ὡς αύθεντική ἐκφραση τῆς θρησκείας τοῦ Θεοῦ, θεμελιωμένος στίς ύποσχέσεις πού ἔλαβε ὁ Ἀβραάμ καὶ στήν Ἀποκάλυψη τοῦ Μωυσῆ, μεταφέρει στήν ἀνθρωπότητα ἔνα ύπεροχο μήνυμα ἐνότητας καὶ οἰκουμενικότητας.

Στήν ιούδαική παράδοση, ἡ προοπτική μετοχῆς στήν μελλοντική ζωή τῆς Δικαιοσύνης, δέν είναι ἀποκλειστικό προνόμιο τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ ιούδαική εύτοπία, ἡ ‘Γκάν “Ἐντεν”’ (Κήπος τῆς ’Εδέμ) ἡ ἐλλαμψη τῆς Σεχινᾶ (θέλας παρουσίας), κατά τούς μυστικούς Ἐβραίους, δέν τοποθετεῖται σ’ ἔνα ἀπροσδιόριστο ἐπέκεινα, ἀλλὰ είναι μιά προοπτική στά ὄρια τῆς Ιστορίας. Αὐτή ἡ προοπτική ἀνήκει ἔξισου στόν δίκαιο τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου, ὅπως καὶ σ’ ἑκείνον πού θεωρεῖται προσήλυτος τῶν Πυλῶν, ὡς τηρητής τῶν Νωαχικῶν Νόμων, γιά τούς ὅποιους ἀξίζει νά κάνουμε σύντομη ἀναφορά πιό κάτω.

‘Η διαμόρφωση τοῦ περιεχομένου τῶν Νωαχικῶν Νόμων ἀνήκει στήν πρώιμη ραββινική παράδοση (περίπου 4ος αἰώνας μ.Χ.). ‘Οσοι τηροῦν αὐτούς τούς νόμους θεωροῦνται, ὅπως λέχθηκε, προσήλυτοι τῶν Πυλῶν, δηλαδή ιούδαιοι κατά τό πνεῦμα.

‘Η ἐμπνευση τῶν Νωαχικῶν Νόμων βρίσκεται στή Βίβλο καὶ εἰδικότερα στό βιβλίο τῆς Γενέσεως, ὅπου ὁ Θεός παραδίδει ὄρισμένες ἐντολές συμπεριφορᾶς καὶ ἥθους στόν Ἀδάμ ἀρχικά, καὶ ἀργότερα στόν Νώε. ‘Ο Νώε, μετά τόν βιβλικό κατακλυσμό, ἀναδεικνύεται ὁ δεύτερος γεννήτορας τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ συγχρόνως ἀποτελεῖ τό προσωποποιημένο σύμβολο τῆς ἐνότητας καὶ τῆς συνέχειας τῆς ἀνθρωπότητας στή γῆ.

Οι Νωαχικοί Νόμοι είναι ἔφτα: ‘Απαγόρευση τῆς εἰδωλολατρείας, ἀπαγόρευση τῆς βλασφημίας, τοῦ φόνου, τῆς αίμομειξίας, τῆς κλοπῆς καὶ τῆς κατανάλωσης γιά τροφή ὡμοῦ κρέατος καὶ τέλος, ὑποχρέωση θέσπισης νόμων γιά τήν ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης. ‘Οπως βλέπουμε, οἱ νόμοι αὐτοί πού μᾶς παραδόθηκαν ἀπό τήν ραββινική παράδοση τοῦ Ταλμούδ, δημιουργοῦν ἔνα ἀπόδι σύνολο κανόνων, πού προσφέρουν τίς προϋποθέσεις ἀνάπτυξης τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καὶ συγκρότησης ἀνθρώπινων κοινοτήτων σέ στέρεες βάσεις. Σέ τελευταία ἀνάλυση, ἡ λειτουργία καὶ ἡ ἀποδοχή τῶν νωαχικῶν νόμων ἀποκτᾶ οἰκουμενική ἀξία ἀπό τό σημαντικό γεγονός ὅτι, παρά τήν ἐβραϊκή θεοκρατία τοῦ παρελθόντος, προβάλλει γιά τά ἄλλα ἔθνη μιά προοπτική σύνδεσης τῆς κοινότητας μέ τήν ηθικότητα καὶ ὅχι μέ τή θρησκεία.

Συνέχεια στή σελ. 15

וְבָבֶן
 אַסְדָּתָן
 בְּמִדְרָסָתָן
 שְׁהָאָרֶב
 שְׁפָרְדָּעָנָהָאַתָּכְלִילָה
 וְלְבָבְרָהָתָן
 הַדִּינָתָן אַקְטָנוֹ
 הַמְּלָכָה וְסְלָכָהָבְנָן
 וְמַנְיָן אַנְטִיפָטָבָנָה
 וְסְוָאוֹ וְטָפָהָה
 רַבְּיָס
 אַחֲרֵי
 אַמְּלָסְכָּפְרִידָה
 אַסְדָּרְנִילְאָגָיָהָלְזָכוֹת
 בְּיָהָמְמִיחָוָסָוְגְּבוֹרָהָיְסָף
 בְּנְבָרוֹןְשָׁלָכָסָבְּזָמְקָדָסָה
 וְיַיְהָכְלָלְפָטָמָוְגְּפָסָדָבָה
 בְּחַכְמָתוֹ וְהַקְּנָהָה
 אַסְדָּגְסָהָבָל
 יְזָטוֹלָה
 גְּנָלְפְּיכָל
 וְבָנָה
 וְרָכְחָתָזָעָבָסָאָנָה

**Πρόλογος τοῦ «Σέφερ Γιόσιπον». Μάντουα, Ἰταλία 1475 περί-
που.**

‘Ο βίος τοῦ Ἰωσήπου

Tά τοῦ βίου τοῦ Φλαβίου Ἰωσῆπου¹ γνωρίζομεν ἐκ τῆς βιογραφίας, τήν ὅποιαν ὁ ἔδιος ἔγραψεν («Βίος»). Ἐγεννήθη ἐν Ἱερουσαλήμ ἐκ γονέων Ἰουδαίων κατά τὸ Ιον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Καλιγούλα 37 - 38 μ.Χ., ἐξ Ἱερατικοῦ δὲ γένους καταγόμενος ἔτυχεν ἐπιμελοῦς ραββινικῆς μορφώσεως. "Ηδη τό 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων ἐπηνείτο «ύπο πάντων διά τό φιλογράμματον» καί προέκοπτε τόσον, ὥστε αὐτοὶ οἱ ἀρχιερεῖς καί οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως συνεσκέπτοντο μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου. Ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς μαθήσεως φλεγόμενος διῆλθεν ἀλληλοιδιαδόχως τάς σχολάς τῶν Φαρισαίων, Σαδδουκαίων καὶ Ἐσσαίων, ἀλλά καὶ ἐντεῦθεν ἔψυχε χωρίς νά κατασβέσῃ τὴν δίψαν τῆς μαθήσεως. Διό ἐπορεύθη πρός τινα ἐν τῇ ἑρήμω ἀσκητικῶς ζῶντα «Βάννουν», οὐτίνος ἐγένετο ζηλωτὴ. Μετά τριετή παρ' αὐτῷ διαμονήν, ἐπέστρεψεν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐνθα τό 19ον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων ἡσπάσθη ἐπισήμως τὴν αἵρεσιν τῶν Φαρισαίων. Ἐν ἡλικίᾳ 26 ἐτῶν ἐπορεύθη εἰς Ρώμην, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ἀθώσαν γνωριμῶν του ἱερέων, ὅπερ εἰς Ηράκλειαν ἤρθε προτείνεις Ποππαίας, ἥν ἐγγνώρισε διά τινος Ἰουδαίου «μιμολόγου» Ἀλιτύρου, μεθ' ὅ, μεγάλων δωρεῶν παρ' αὐτῆς τυχών, ἐπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα.

Δέν παρθίθεν, οώμας ἀρκετός χρόνος καὶ οὐ ιουδαικός πόλεμος ἐναντίον τῶν Ρωμαίων ἔξερρηγνύετο (66 μ.Χ.). Κατά τάς βεβαιώσεις τοῦ Ἰωσήπου, οὗτος ἀπέτρεψε τούς συμπατριώτας του ἀπό τού ἐγχειρήματος, φρονῶν διτοι οὕτοι «τῶν Ρωμαίων οὐ κατ' ἐμπειρίαν μόνον πολεμηκήν, ἀλλὰ καὶ κατ' εὔτυχίαν ἥλαττοντο». Υπό τῆς φορᾶς οώμως τῶν προγνάτων ἀναγκασθείς μετέσχε τῆς ἑ-

Φλάβιος Ἰώσηπος

ΤΟῦ Βασ. Β. ΒΕΛΛΑ

‘Ο Φλάβιος Ἰώσηπος, ιστορικός και λόγιος τῆς Ελληνιστικῆς περιόδου, ὑπῆρξε ἀπό τούς περιφημότερους καὶ πολυγραφότερους συγγραφεῖς αὐτῆς τῆς περιόδου. ‘Αριστος χειριστής τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, ἔγραφε σ’ αὐτήν ἡ μετέφραζε πολλά ἀπό τά ἔργα του. Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ ἀνήκει στὸν ἀείμνηστο καθηγητὴν Βασ. Β. Βέλλα καὶ ἀποτελεῖ τὴν εἰσαγωγή στὸ ἔργο τοῦ Ἰώσηπου Κατ’ Ἀπίωνας, Λόγος Α’ (ἐκδοση Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων «Πάπυρος», ἀριθ. 20, 1938).

παναστάσεως και ἀπέστάλη ώς στρατηγός εις Γαλιλαίαν. Τό ἀλήθες ὅμως είναι ότι και ὁ Ἰδιος ὑπεκίνησε και διωργάνωσε τήν ἐν Γαλιλαίᾳ ἐπανάστασιν. Ἡ ἐν Γαλιλαίᾳ δράσις τοῦ Ἰωσῆπου δέν διήρκεσεν ἐπί πολύ, διότι μετά τήν πτώσιν τοῦ Φρουρίου Ἰωτάπατα τῷ 67 μ.Χ. συνελήφθη αἰχμαλώτος ὑπό τῶν Ρωμαίων. Πρό τοῦ Οὐεσπασιανοῦ ἀχθείς προεῖπεν εἰς αὐτὸν τήν εις τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἀνάρρησην αὐτοῦ· ὅτε δέ δύο ἔτη βραδύτερον πράγματι ὁ Οὐεσπασιανὸς ἀνηγορεύετο αὐτοκράτωρ, ἀναμνησθεὶς οὕτος τῆς προρρήσεως τοῦ Ἰωσῆπου ἀπηλευθέρωσεν αὐτὸν. "Ἐκτοτε ὁ Ἰωσῆπος ἔφερε παρὰ τὸ Ἰδιόν του ὄνομα και τό οἰκογενειακόν τοῦ Οὐεσπασιανοῦ Φλάβιος.

Τόν Οὐεσπασιανὸν φαρισὶον, πορεύομενον εἰς Ρώμην, συνόδευσεν ὁ Ἰώσηπος, μέχρι τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐξ ἣς ἐπέστρεψε μετά τοῦ Τίτου εἰς Παλαιστίνην, ἐνθα καὶ παρέμεινε εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Τίτου μέχρι τέλους τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλήμ πολλάκις τῇ προτροπῇ τοῦ Τίτου ἐπεχειρήσεις νά πειση τούς πολιορκουμένους εἰς παράδοσιν, διατρέξας ἐνεκα τούτου ἐπανειλημμένως τὸν κίνδυνον τοῦ θανάτου. Μετά τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ (70 μ.Χ.) προτραπεῖς ὑπό τοῦ Τίτου νά λάβῃ «ἔκ τῆς κατασκαφῆς τῆς πατρίδος ὅ,τι θέλει, αὐτός οὐδέν ἕτερον ἐζήτησεν ἢ μερικά τῶν ιερῶν βιβλίων καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν αἰχμαλώτων, μεταξύ τῶν ὅποιων εύρισκετο καὶ ὁ ἀδελφός του. Μετά τὴν λήξιν τοῦ πολέμου μετέβη μετά τοῦ Τίτου εἰς Ρώμην, ἐνθα πολλῆς παρά τοῦ αὐτοκράτορος ἐτυχει περιποίησεως, λαβών παρ' αὐτοῦ καὶ ιδίαν κατοικίαν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ αὐτοκράτορος, τῷ πρό της ἡγεμονίᾳ αὐτοῦ, καὶ τὸ δικιάωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου καὶ σύνταξιν χρημάτων καὶ «γῆν οὐκ ὀλίγην ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ». Τάς καλάς ταύτας σχέσεις πρός τὸν αὐτοκράτορα δέν ἴσχυσε νά διατράχει ἡ διαβολή Ἰωνάθου τινός, Ἰουδαίου ἐπαναστάτου

Φλάβιος Ιώσηπος

ἐν Κυρήνῃ, ἵσχυρισθέντος ὅτι ὁ Ἰώσηπος ἀπέστειλε πρός αὐτὸν ὅπλα καὶ χρήματα. Τὴν αὐτὴν εὔνοιαν πρὸς τὸν Ἰώσηπον ἐπέδειξαν καὶ οἱ μετά ταῦτα αὐτοκράτορες Τίτος καὶ Δομετιανός. Ἀπό τοῦ σημειου τούτου οὐδέν πλέον γνωρίζομεν περὶ τοῦ Ἰωσῆπου οὕτε τὸν χρόνον τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ «Βίου» του, ὃν ἔγραψε μετά τὸν θάνατον τοῦ Ἀγρίππα Β' (100 μ.Χ.) φαίνεται ὅτι ἔζη ἀκόμη μετά τὴν πρώτην δεκαετηρία τοῦ Β' αἰώνος μ.Χ.

Οὐκογενειακός του βίος φαίνεται ὅτι δέν ὑπῆρξεν ὄμαλός. Αἰχμάλωτος τῶν Ρωμαίων διατελῶν ἡναγκάσθη ὑπὸ τοῦ Οὐεσπασιανοῦ νά λάβῃ σύζυγον Ἰουδαίαν τινά αἰχμάλωτον ἐκ Κιασερίας, ἣν ἐγκατέλειπε κατὰ τὴν μετάβασιν του μετά τοῦ Οὐεσπασιανοῦ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐνθα προσέλαβεν ἐτέραν γυναῖκα, τὴν ὥποιαν «τριῶν παῖδων γενομένην μητέρα» ἀπέπεμψεν ἔνεκα τῶν κακῶν τῆς ήθων. Μετά ταῦτα προσέλαβεν ἐτέραν ἐπιφανῆ Ἰουδαίαν ἐκ Κρήτης, ἔξ ης ἀπέκτησε δύο τέκνα.

* * *

Τά συγγράμματα τοῦ Ἰωσῆπου

O'Ιωσηπος ἀνεδείχθη εἰς τῶν γονιμώτερων Ἰουδαίων συγγραφέων, τὰ δέ συγγράμματα αὐτοῦ ἀποτελοῦσι πολύτιμον πηγήν τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐν Ρώμῃ εύρισκόμενος ὁ Ἰώσηπος ἡσοχολήθη εἰς τὴν συγγραφήν τῶν ἔξι ἔργων:

1) «Περί τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου». Τό εργον τούτο, εἰς ἐπτά βιβλία διαιρούμενον, ἔξιστορεὶ κυρίως τὰ τοῦ πολέμου τῶν Ἰουδαίων πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Τό α' βιβλίον ἀρχεται ἀπό τοῦ Ἀντιόχου Δ' τοῦ Ἐπιφανοῦς (175 - 164 μ.Χ.) καὶ φθάνει μέχρι τοῦ Μεγ. Ἡρώδου (4 π.Χ.), τό β' συνεχίζει τὴν ἱστορίαν μέχρι τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου (66 - 67 μ.Χ.), καὶ τό γ' καὶ δ' συνεχίζουσι τὴν ἱστορίαν μέχρι τῆς πολιορκίας τῆς Ἱερουσαλήμ, τό ε' καὶ στ' περιλαμβάνουσι τὰ τῆς πολιορκίας καὶ ἀλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τό ζ' περιέχει τὰ μετά τὴν ἀλώσιν μέχρι τῆς ἐξοντώσεως καὶ τῶν τελευταίων ἐπαναστατῶν. Τό ἔργον τούτο ἔγραψεν ὁ Ἰώσηπος εἰς τὴν Ἀραμαϊκήν γλώσσαν, ἥτις ἡτο τότε ἐν Παλαιστίνῃ ὁμιλουμένη, μετέφρασε δέ αὐτὸν ὁ Ἰδιος εἰς τὴν Ἑλληνικήν, ἐν ἡ καὶ σώζεται, «χρησάμενός τισ πρός τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν συνεργοῖς» (Κατ' Ἀπ. Α' §50). Πολλάκις ὁ Ἰώσηπος τονίζει τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀκρίβειαν τῶν ἔξιστορουμένων, τηρήσας ἐν τῷ ἔργῳ «τὴν τῆς ἀληθείας παράδοσιν» καὶ ποιησας ἀληθῆ τῇ ἀναγραφῇ. Μάρτυρας δέ τούτου προσάγει τὸν Οὐεσπασιανὸν, Τίτον, Ἀγρίππαν Β' καὶ ἄλλους Ρωμαίους, βεβαιώσαντας τὸν ἀκρίβειαν τῶν ἔξιστορουμένων. Ο Τίτος μάλιστα «χαράξας τῇ ἐαυτοῦ χειρὶ τά βιβλία δημοσιεύσαι προσέταξεν», ὃ δέ Ἀγρίππας Β' ἔγραψεν 62 ἐπιστολάς «τῇ τῆς ἀληθείας παραδόσει μαρτυρῶν». Τό ἔργον ὄφειλε νά ἔγραφε ἐπί τῆς βασιλείας Οὐεσπασιανοῦ (69 - 79 μ.Χ.), διότι εἰς αὐτὸν τὸ παρέδωκεν ὁ Ἰώσηπος, καὶ δή περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας, διότι ἐν τῷ μεταξύ είχον γραφεῖ καὶ ἄλλα περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου βιβλία.

2) «Ιουδαϊκή ἀρχαιολογία». Αὕτη, εἰς 20 βιβλία διαιρουμένη, περιέχει τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀπό τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ μέχρι τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ρωμαίων (66 μ.Χ.). Τό ἔργον τούτο ἔγραψεν ὁ Ἰώσηπος δι' Ἑλληνας καὶ Ρωμαίους ἀναγνώστας, ἵνα ἔξιψω-

ση εἰς τὰ ὅμματα αὐτῶν τούς Ἰουδαίους. Πρός τοῦτο πολλά τῆς Ἰουδαϊκῆς ἱστορίας ἥκιστα συντείνοντα πρός τὸν σκοπὸν του, παρέλιπε, πλεῖστα μετέβαλε, πανταχοῦ δέ ζητεῖ τὰς ἱστορίας ἐπί τὸ λαμπρότερον νά παραστήσῃ καὶ κοσμήσῃ. Τό ύλικόν πρός τοῦτο ἥντλει κυρίως ἐκ τῆς παραδόσεως, ἥτις ἐγνώριζε τὰς ἀρχαίας διηγήσεις νά ἔξιμνη καὶ λαμπρύνη. Διά μέν την ἀρχαιοτέραν ἐποχήν μέχρι τοῦ Νεεμίου (445 π.Χ.) ἀποκλειστικήν σχεδόν πηγὴν είχεν τὴν Παλαιάν Διαθήκην. Τάς μετά ταῦτα ὄμως ἐποχάς πραγματεύεται ἄλλας μέν ἐκτενέστερον ἄλλας δέ συντομώτερον ἀναλόγως τῶν πηγῶν, ὃν μερικάς ἀναφέρει. Ἰδίως ἡ ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων ἀπό τοῦ Νεεμίου μέχρι τοῦ Ἀντιόχου Δ' τοῦ Ἐπιφανοῦς (175 π.Χ.) είναι ἡ πενιχρότερα πασῶν. Γενικῶς είπειν ἡ Ἰουδαϊκή ἀρχαιολογία δέν είναι γεγραμμένη μετά τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς μεθ' ἡς ἔγραφη ὁ Ἰουδαϊκός πόλεμος. Πολλαχοῦ τῆς Ἀρχαιολογίας φωράται ὁ συγγραφεύς χρησιμοποιῶν τὰς πηγάς μετά μεγίστης ἐλευθερίας πρός ἐπιτυχίαν τοῦ ἀπολογητικοῦ σκοποῦ, εἰς ἐλάχιστα δέ μόνον μέρη καταβάλλει προσπάθειαν πρός κριτικήν ἐπεξεργασίαν τῶν πηγῶν, ἢς είχεν ὑπόψιν. Τό ἔργον τοῦτο, ὅπερ ὁ Ἰώσηπος ἀφιεροῦει εἰς τὸν Ἐπαφρόδιτον² ἐτελείωσε κατά τὴν ἰδίαν μαρτυρίαν (Ἀρχ. XX κ. 11 §267) κατά τὸ 56ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, 13ον δέ ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δομετιανοῦ, ἅρα κατά τὸ 93 ἢ 94 μ.Χ.

3) «Κατ' Ἀπίωνος». Χρονικῶς τό ἔργον τοῦτο ἔρχεται μετά τὴν Ἰουδ. Ἀρχαιολογίαν. Περί τούτου, ὄμως, θά γίνη κατωτέρω ἐκτενής λόγος.

4) «Βίος». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ Ἰώσηπος δέν σκοπεῖ νά γράψῃ ἀπόρη ἀυτογραφίαν, ἀλλά νά ἐκθέσῃ τὴν ἐν Γαλιλαΐᾳ κατά τὴν ἐπανάστασιν δράσιν του, ὅτε ὡς στρατήγος ἐκεὶ ἀπεστάλη (66 - 67 μ.Χ.). Τῆς κυρίας ταύτης ἐκθέσεως προτάσσει μερικάς πληροφορίας περὶ τοῦ βίου του καὶ ἐν τέλει παρενθέτει πάλιν μερικάς σημειώσεις περὶ τοῦ μετά τὴν ἀλώσιν τῆς Ἱερουσαλήμ βίου του. Ἀφορμήν πρός συγγραφήν τοῦ ἔργου τούτου ἔδωκεν, ὡς ἔξ αὐτοῦ ἐξάγεται, ὁ Ἰουστος ὁ ἐκ Τιβεριάδος, ὅστις ἐν τῷ βιβλίῳ του περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου παρίστα τὸν Ἰώσηπον ὡς διοργανωτὴν τῆς κατά τῶν Ρωμαίων ἐπαναστάσεως. Τῆς κατηγορίαν ταύτην, ἥτις ἐξέθετεν εἰς τὰ ὅμματα τῶν Ρωμαίων τὸν φίλα πρός αὐτούς φρονοῦντα Ἰώσηπον, ἡσθάνθη οὗτος τὴν ἀνάγκην νά ἀποκρούσῃ, διό καὶ ἐξέθηκε τὴν ἐν Γαλιλαΐᾳ δρᾶσιν του. Τό σημεῖον δ' ἀκριβῶς τοῦτο είναι τό σκιερώτερον καὶ ἀσθενέστερον, διότι ὁ Ἰώσηπος καταβάλλει τὴν ἄχαριν προσπάθειαν ν' ἀντιστρέψῃ τὰ γεγονότα, ἐνῶ αὐτὸς διηγύθεται τὴν ἐν Γαλιλαΐᾳ ἐπανάστασιν. Σημειωτέον δ' ὄμως ὅτι καὶ ὁ Ἰουστος ὁ ἐκ Τιβεριάδος, ζητῶν τὴν ὅλην εὐθύνην νά ἐπιρρίψῃ ἐπί τοῦ Ἰωσῆπου, τό αὐτό ἀδίκημα διαπράτει, διότι καὶ αὐτός μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς ἐπαναστάσεως.

Τό ἔργον ἀφιεροῦται καὶ τοῦτο εἰς τὸν Ἐπαφρόδιτον Εἰς πάντα τὰ χειρόγραφα ἡ βιογραφία αὐτη είναι προσκεκολλημένη εἰς τό τέλος τῆς Ἀρχαιολογίας, δέ ἐκκλησιαστικός ἱστορικός Εύσεβιος (265 - 340 μ.Χ.) ἀναφέρει χωρίον τι ἐκ τοῦ βίου του Ἰωσῆπου μέτη την πληροφορίαν ὅτι ἵστατο «ἐπ' αὐτοῦ τῆς ἀρχαιολογίας τοῦ τέλος». Ἀφορμήν πρός τοῦτο ἔδιδεν ἀφ' ἐνός μέν ἡν τέλοις τῆς Ἀρχαιολογίας (XX κ. 12 §268) ὑπόσχεσις τοῦ Ἰωσῆπου νά συνεχίσῃ τὴν Ἰουδαϊκήν ἱστορίαν, ἀφ' ἐτέρου δέ ἡ πρώτη φράσις τοῦ Βίου, ἥτις ἀρχεται δι' ἐνός μεταβατικοῦ «δέ».

Φλάβιος Ιώσηπος

Ἐν τέλει τῆς Ἀρχαιολογίας (XX κ. 12 §268) ὁ Ἰώσηπος δηλοῖ ρητῶς ὅτι ἐσκόπει νά γράψῃ «κατά τάς ἡμετέρας δόξας τῶν Ἰουδαίων ἐν τέσσαρσι βιβλίοις περί Θεοῦ καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν νόμων, διά τι κατ' αὐτούς τά μέν ἔξεστιν ἡμίν ποιεῖν, τά δέ κεκώλυται». Ὡς ἐκ τούτων φαίνεται, τό ἔργον, εἰς τό ὄποιον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀρχαιολογίας ἀναφέρεται, θά περιελάμβανε περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ περὶ τῶν διατάξεων ιδίᾳ ἐκείνων τεῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀποχήν ἀπό τῆς βρώσεως ὥρισμένων ζώων, οἵτινες ἀπετέλουν ἀντικείμενον ἐμπαιγμοῦ παρά τοῖς ἀντισημίταις Ἀλεξανδρινοῖς. Τό ἔργον ὅμως τοῦτο, ὅπερ ἀπολογητικὸν θά ἔφερε χαρακτήρα, φαίνεται δέν ἐγράφη ποτέ.

Ἐκτός τῶν ἀνωτέρω συγγραμμάτων ὁ Φώτιος ἀναφέρει καὶ ἔτερόν τι ἔργον τοῦ Ἰωσήπου «Περὶ τοῦ παντός ἢ Περὶ τῆς τοῦ παντός αἰτίας ἢ Περὶ τῆς τοῦ παντός οὐσίας». Τό ἔργον τούτο, ὅπερ, κατά μαρτυρίαν τοῦ Φώτιος, ἀπεδίδετο καὶ εἰς τὸν Ἰουστίνον, τὸν Εἰρηναίον καὶ τὸν πρεσβύτερον Γάϊον, δέν εἶναι ἔργον τοῦ Ἰωσήπου ἀλλὰ προέρχεται ἐκ Χριστιανικῶν χειρῶν. Μερικοὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἔκκλησίας ἀποδίδουν εἰς τὸν Ἰωσῆπον καὶ τό 4ον βιβλίον τῶν Μακκαβαίων, τό ἀλλως ἐπιγραφόμενον «περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ».

Τά συγγράμματα τοῦ Ἰωσήπου ἀνεγγιγνώσκοντο ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ δή ἐν Χριστιανικοῖς κύκλοις. Ὁ Ἱερώνυμος (345 - 420 μ.Χ.) εἶπε περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶναι ὁ «Ἐλλην Λίθιος *Josephus Graecus Livius*». Ἐν τῇ Δύσει ἥρχισαν πρῶτον τὴν μετάφρασιν τοῦ «Ἰουδαϊκοῦ πολέμου», ἀποδοθεῖσαν εἰς τὸν Ρουφίνον (345 - 410 μ.Χ.). Κατά τὸν δέν αἰώνα μ.Χ. τῇ προτροπῇ τοῦ Κασσιοδώρου (475 - 570 μ.Χ.) ἐγένετο Λατινική μετάφρασις τῆς «Ἀρχαιολογίας» καὶ τοῦ «κατ' Ἀπίωνος». Λατινική δέ ἐπεξεργασία τοῦ «Ἰουδαϊκοῦ πολέμου» γενομένη ἀπεδόθη εἰς τὸν Ὕγιστηπόν, προφανῶς ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ὄνόματος τοῦ Ἰωσῆπου.

Ἐπί τῇ βάσει τῆς «Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιολογίας» προῆλθε κατά τὸν 10ον αἰώνα μ.Χ. πιθανώτατα ἐν Ἰταλίᾳ ἔργον εἰς Ἐβραϊκήν γλώσσαν γεγραμμένον, γνωστόν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἰώσηπον». Τό ἔργον τούτο περιέχει τὴν ἴστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀπό τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῆς ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ μετά τῶν γεγονότων συναναμειγνύονται πολλά φανταστικά καὶ μυθώδη στοιχεῖα. Τό ἔργον τοῦτο ἀπεδίδετο εἰς τίνα Ἰωσῆπον, υἱόν Γορίωνος ἢ Γορωνίδην καλούμενον, κατά σύγχυσιν πρός τὸν Φλάβιον Ἰωσῆπον. Τοῦ ἔργου τούτου ὑπάρχει καὶ Ἀραβική τις μετάφρασις. «Τοῦ „Ἰουδαϊκοῦ πολέμου“ σώζεται Συριακή μετάφρασις (τοῦ δου μόνον βιβλίου), Ἀρμενική καὶ Σλαυική.

* * *

Τόν Ἰωσῆπον διά τὸν χαρακτήρα αὐτοῦ πάντες οἱ ἐρευνηταὶ ἐσχολίασαν καὶ ἔψεξαν. Πράγματι ἀρκετά σκιερά σημεῖα δεικνύει ὁ βίος αὐτοῦ. Φιλοδοξία καὶ ματαιοδοξία εἶναι τά κύρια τοῦ χαρακτήρος του σημεῖα, ἀτίνα τόν ἀναγκάζουν νά προβῆ καὶ εἰς πράξεις, ἥκιστα συμβιβαζομένας πρός τὸν ἀναμφισβήτητον ἀλλως τε πατριωτισμόν του. Ζηλωτής τῆς Θρησκείας τῶν Πατέρων του, ὑπέρμαχος τῆς ὀλως ἰδιαζούσης ἐν τῇ ἴστορίᾳ σημασίας τῆς φυλῆς του, ἡς ἀπολογητής παρουσιάζεται, ἀλλά καὶ τήν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὑποστάς δέν ἦ-

το ἐξ ἐκείνων τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ἔκλειον τὴν θύραν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν, ἀλλά τούναντίον τάς μεταξύ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ ἀντιθέσεις ἐζήτει ἡ πιωτέρας νά καταστήσῃ καὶ προσεγγίσῃ τούς δύο κόσμους.

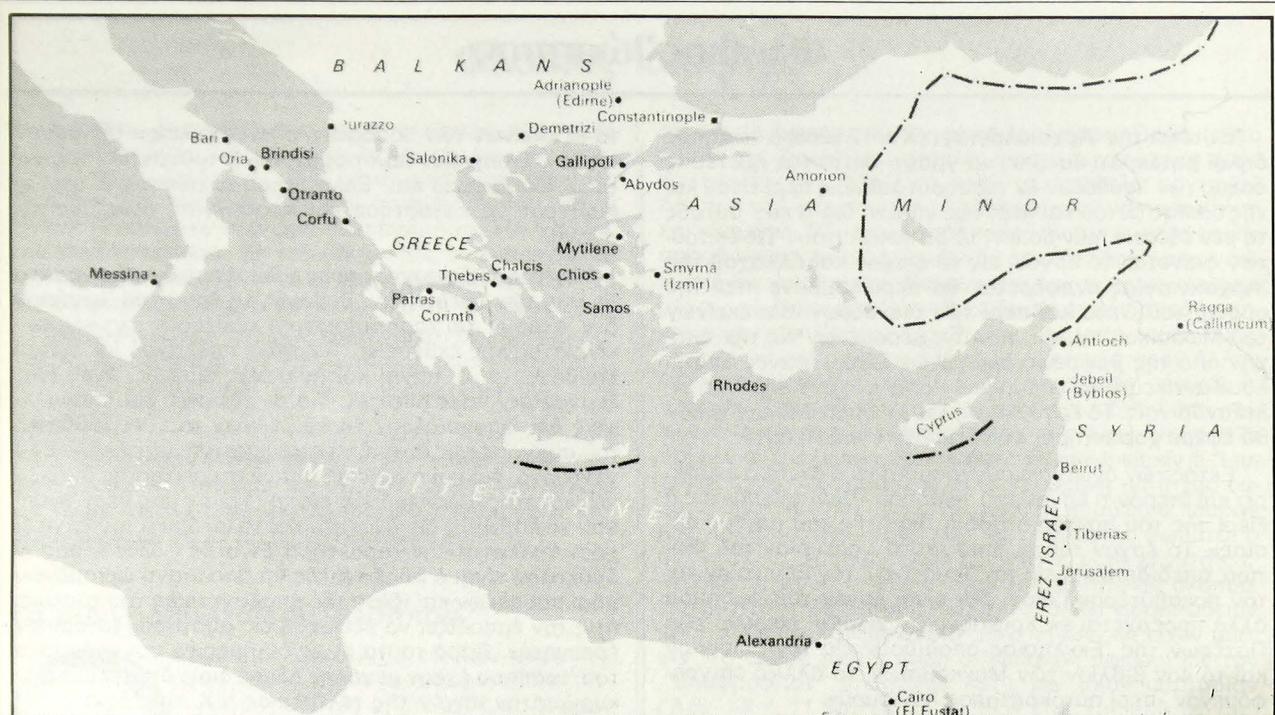
Ως ἴστορικός συγγραφεύς ὁ Ἰώσηπος διαφόρως ἐκρίθη ὑπό τῶν ἐρευνητῶν. Βεβαίως τά ἔργα τοῦ Ἰωσήπου δέν φέρουν τά χαρακτηριστικά αύστηράς ἀντικειμενικῆς ἴστορικῆς ἐκθέσεως. Ἀκρίτως πολλαχοῦ ὑπ' αὐτοῦ λαμβάνονται αἱ πγαὶ καὶ πολλάκις ἀμελῶς, ἀνεὶ ἐπεργασίας, παρατίθενται, διό ἀντιφάσεις καὶ ἐπαναληψίεις δέν ἀπουσιάζουν ἐκ τῶν ἔργων του. Ἡ Ἰουδαϊκή τοῦ συγγραφέως συνέδησις χρωματίζει καταλήλως τά γεγονότα, διό καὶ ἡ ἐκθεσίς αὐτῶν στερεῖται τῆς ἀντικειμενικότητος. Πρέπει ὅμως εἰς τὴν κρίσιν μας περὶ Ἰωσήπου νά λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι καὶ τά ἴστορικά του ἔργα ἔχουν ἀπολογητικὸν χαρακτήρα. Είναι δέ γνωστόν πόσον δύσκολον εἶναι ὁ ἀπολογητής νά ἀπαλλαγῇ ὥρισμένων προϋποθέσεων καὶ ιδίως τῆς ἀπολογητικῆς του τάσεως. ήτις τὸν ἐμποδίζει νά ἔξελιχθῇ εἰς αὐτηρὸν ἴστορικὸν ἐρευνητήν. Παρά ταῦτα ὅμως δὲ τά συγγράμματα τοῦ Ἰωσήπου ἔχουν μεγάλην ἄξιαν, διότι ἀποτελοῦν τὴν κυριωτάτην πηγήν τῆς τελευταίας π.Χ. καὶ τῆς πρώτης μ.Χ. ἐκατονταετίας.

1. Τό ὄνομα Ἰώσηπος εἶναι ἔξελιγνιμένος τύπος τοῦ Ἐβραϊκοῦ Γιωσέφ = Ἰωσήφ. Συνήθεια δέ ἡτο παρά τοῖς Ἑλληνισταῖς Ἰουδαίοις νά προσθέτουν εἰς τά ξένα ὄνόματα καταλήξεις Ἑλληνικάς, ἵνα οὕτω παρουσιάζονται ὑπό Ἑλληνικόν ἐνδυμα (Πρβλ. Ἀβραμος, Ἰσακος, Ἰάκωβος, Λάβανος κ.λπ.).

2. Εἰς τὸν αὐτὸν Ἐπαφρόδιτον ὁ Ἰώσηπος ἀφιεροῦ καὶ ἔτερον τῶν συγγραμμάτων του, τὸν «Βίον», ἀναφέρει δέ αὐτὸν ὡς ἔνα ἔκείνων, οἱ ὄποιοι προέτρεψαν αὐτὸν πράσ συγγραφήν τῆς Ἰουδ. Ἀρχαιολογίας (Ἀρχ. I κ. 1 §8 - 9). Ἔγκωμιάζει δέ αὐτὸν ὁ Ἰώσηπος ὡς ἄνδρα σγαπώντα τὴν παιδείαν, πεπροκισμένον δέ μέ ἀρέτην καὶ μεγάλην πείραν «ἀνήρ ἄπασαν μέν ιδέαν παιδείας ἡγαπηκώς, διαφερόντως δέ χαίρων ἐμπειρίας πραγμάτων, ἀτε δή μεγάλοις μέν αὐτός ὀμιλήσας πράγμασι καὶ τύχαις πολυτρόποις, ἐν ἄπασι δέ θαυμαστὴν φύσεως ἐπιδειξάμενος ἴσχυν καὶ προσάρεσιν ἀρέτης ἀμετακίνητον» (Ἀρχ. I κ. 1 §8).

«Κράτιστον δέ ἀνδρῶν» καλεῖ αὐτὸν ὁ Ἰώσηπος καὶ ἔνταυθα καὶ ἐν Βίῳ κ. 76 §430. Τόν Ἐπαφρόδιτον τοῦτον συνταυτίζουν συνήθως πρός τὸν γνωστὸν Ἐπαφρόδιτον δόστις ἐκ δούλων ἀπελεύθερος γενομένος ἐχρημάτισε γραμματεύς τοῦ Νέρωνος.

Εἰς τοῦτον πιστός παραμείνας συνώδευσεν αὐτὸν κατά τὴν φυγὴν του ἐκ Ρώμης, ὀλιγοψυχήσαντα δέ τὸν προέτρεψεν εἰς αὐτοχειρισμόν. Ἐπί Δομιτιανοῦ ὁ Ἐπαφρόδιτος ἀναφαίνεται μέν κατέχων πάλιν τό αὐτό ἀξίωμα, περιπίπτει ὅμως διά τὴν τελευταίαν πράσ τὸν Νέρωνα διαγωγήν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος, διό καὶ ἔξοριζεται καὶ τέλος φονεύεται κατά τό 95 - 96 μ.Χ. Κατά της συνταυτίσεως τοῦ Ἐπαφρόδιτον τοῦ Ἰωσήπου πράσ τὸν Ἐπαφρόδιτον τοῦτον φαίνεται νά ὄμιλη τό χωρίον τοῦ Ἰωσήπου Βίος κ. 65 §359, τό ὄποιον προϋποθέτει τόν θάνατον τοῦ Ἀγρίππα Β' (100 μ.Χ.), ἐνώ ὁ Βίος ἀφιεροῦται εἰς τὸν Ἐπαφρόδιτον. Τήν δυσχέρειαν ταύτην αἴρουν ἀλλοι μέν θεωροῦντες ὀλόκληρον τό 65ον κεφ. τοῦ Βίου ὡς βραδύτερον προστεθέν, ἀλλοι δέ δεχόμενοι ἐσφαλμένον τόν καθορισμόν τοῦ θανάτου τοῦ Ἀγρίππα Β', σπριζόμενον ἐπί μαρτυρίας τοῦ Φωτίου. Πάντως οἱ λόγοι τοῦ Ἰωσήπου παρέχουν τήν ἐντύπωσιν διό πρόκειται περὶ πολιτικοῦ προσώπου.

Τά κύρια Εβραϊκά κέντρα στή Βυζαντινή Αύτοκρατορία, τέλη 12ου αι.

Οι Εβραῖοι τῆς Ἀδριανούπολεως

Τοῦ Α.Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗ

1) Από τὴν *Jewish Encyclopedia*, N. York 1901, τόμ. I, σελ. 213 - 5, ύπό Abraham Danon, διευθυντοῦ τῆς Ιουδαϊκῆς θεολογικῆς σχολῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Tό πρώτον Ἰχνος Ἰουδαϊκῆς παροικίας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ (κατά τινα κάπως ἀβεβαίαν πηγήν εύρισκομένην ἐν E. Deinard's "Massa Krim" (= Βάρος τῆς Κριμαίας), σελ. 13, Βαρσοβίᾳ 1878), ἦτο κατά τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοδοσίου Α' (389). Ἐνταῦθα κατώκουν ἐπὶ μακρόν, ὑπόφεροντες τὴν πίεσιν τῶν βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, ιδίως ἀρξαμένην μὲ τούς κώδικας Θεοδοσίου Β' (438) καὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (527 - 565), οἵτινες δχὶ μόνον τούς ἀπηγόρευον νά ἔορτάζουν πρὸ τοῦ Χριστιανικοῦ Πάσχα, ἀλλὰ τούς ηνάγκαζον νά κάμνωσι χρῆσιν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν μεταφράσεων τῶν Ἀγίων Γραφῶν κατά τά ἀναγνώσματά των τοῦ Σαββάτου.

Οὔτε ὁ Βενιαμίν Τουντέλα (περί τό 1171), οὔτε ὁ Ἰούδας Ἀλχαρίτζι (περί τό 1225), ἐπισκεφθέντες τὴν Κωνσταντινούπολιν ποιοῦνται μνείαν τῶν Ἰουδαίων τῆς Ἀδριανούπολεως. Δέν ύπάρχει ἀμφιβολία, διτὶ τοιαύτη ἀποικία ύπῆρχε κατ' αὐτήν τὴν ἐποχήν, διότι ὄντα

Κάλλο, Πόλλικαρ, Πάπο, Πιλοσόφ, Ζαφφίρα καὶ κοινά ὄντα, παπποῦ, μάνα, παπάς, τραντάφιλα, σκουλαρίτσα, φανερώς ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ύπάρχουσι σήμερον. Πρός τούτοις ύπάρχει συναγωγή τῶν «Gregos», ἢ ἑλληνοφώνων Ἐβραίων, ἔχοντων ιδιαιτέραν ἀκολουθίαν. Οἱ εὐποροῦντες Ἐβραῖοι τῆς Ἀδριανούπολεως καὶ ἄλλων πόλεων, ἐνοχλούμενοι μὲ τάς πιέσεις τῶν διοικητῶν τῆς ἐπαρχίας καὶ τάς προστηλιτιστικάς ἐνεργείας τῆς Ὁρθόδοξου Ἑκκλησίας, μετώκησαν εἰς τάς παραλίους πόλεις, ὅπου ἡδύναντο νά μένωσι ἐν σχετικῇ ἡσυχίᾳ καὶ μεγαλυτέρα ἀνέσι καὶ ἀσφαλείᾳ.

Τό 1361 ὁ Ἀμούρατ Α' εὔρεν ἐκεῖ μόνον μικράν καὶ πτωχήν ἀποικίαν Ἐβραίων, ἥτις ὡς σωτήρα ύπεδεχθη τόν κατακτητήν, οὐδὲ θρησκεία τόσον ὡμοίαζε τῆς ιδικῆς των. Ἀνεφέρθησαν εἰς τούς διοθρήσκους τῶν τῆς Προύσης νά ἔλθωσι νά κατοικήσωσι ἐν τῇ νέᾳ Οθωμανικῇ πρωτευούσῃ καὶ τοῖς διδάξωσι τὴν γλώσσαν τῶν νέων κυρίων. Ο Ραββίνος, δν ὁ Σουλτάνος περιέβαλε μὲ διοικητικά καὶ δικαστικά δικαιώματα ἐπὶ τῶν κοινοτήτων τῆς Ρωμυλίας, ἴδρυσεν ἐν Ἀδριανούπολει ραββινικόν κολλέγιον, εἰς τὴν σύγκλητον τοῦ ὅποιου δλα τά θρησκευτικά ζητήματα ύπό τῶν Ἐβραίων τῆς Βούδας, Ἰασίου, Γαλάτσι καὶ ἀλλαχόθεν ἀνεφέροντο. Τό κολλέγιον αὐτό ἐδέχετο ὄμοιώς σπουδαστάς ἐκ Ρωσίας, Πολωνίας καὶ Ούγγαρίας.

Οι Έβραϊοι της Αδριανούπολεως

"Ομιλος Έβραίων έκδιωχθείς έξι Ούγγαριας τό 1376 ύπό Λουδοβίκου Α' έζήτησεν έκει άσυλον. Εις αυτήν τήν άποικίαν ή συναγωγή Μπουσούν (= τής Βούδας) όφειλει τήν ύπαρξην της. Οι Έβραίοι στρατιώταις οίτινες ήρχισαν νά υπηρετούν εἰς τόν Τουρκικόν στρατόν ἀπό τών ἀρχῶν τῆς Όθωμανικῆς αὐτοκρατορίας κατετάχθησαν εἰς τούς ghuraba, οίτινες διοργανώθησαν ύπο τοῦ Ἀμουράτ Α' (1421 - 51). Ως κοινότης, οι Έβραίοι δέν έλαβον μέρος εἰς τάς ταραχάς τών δερβισών ἐπί Μωάμεθ Α' (1413 - 21) ἔξεγερθέντων ύπο τοῦ Bedreddin κατοίκου Αδριανούπολεως, θστις μετεχειρίζετο ώς δργανόν του τόν Torlak - Kiamal προσήλυτον Έβραίον. Οι Έβραίοι Αδριανούπολεως πάντοτε διετέλεσαν πιστοί εἰς τούς σουλτάνους καὶ πολλοί ἐξ αὐτών ζγιναν διακεκριμένοι ἐπιστήμονες, ούτως ὥστε ὁ Μωάμεθ Β' (1453) ἔκαμε τόν Hakim Yaakub ἵατρόν του καὶ ἀκολούθως τόν διώρισεν ύπουργόν τών οικονομικῶν (δεσφερδάρην).

"Η κοινότης τών Καραΐμ τῆς Αδριανούπολεως εύημερει καὶ μέταναστεύσεις ἐκ Κριμαίας καὶ νοτίου Πολωνίας ηγέηθη μεγάλως. Διά τών διδασκαλιῶν τών ραββίνων καὶ συνεχοῦς ἐπαφῆς μετά τών ραββινικῶν Ιουδαίων καὶ τών διδασκάλων των, οοιοι οι Hanok Sasporta τῆς Καταλωνίας καὶ ίδιως τοῦ ἀνεκτικοῦ Mordecai b. Eliezer Comtino (1460 - 80) ἀστρονόμου, μαθηματικοῦ καὶ λογικοῦ, ή κοινότης ἀφεπνίσθη τῆς ληθαργίας καὶ ἔκαμε μεταρρυθμίσεις εἰς τάς συνηθείας των ἐπιτρεπομένης τῆς χρήσεως ἀνημμένης λυχνίας τήν ἐσπέραν τῆς Παρασκευῆς καὶ πυρός τό Σάββατον. Μετά τήν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινούπολεως τό 1453, τά μέλη τῆς αἱρέσεως αὐτῆς μετώκησαν σύσσωμα εἰς τήν πόλιν.

"ΑΦ' ἔτερου ή ραββινική κοινότης παρέμεινεν ἐκεῖ καὶ ηγέηθη κατά τόν ἀριθμόν καὶ τήν ἐπιρροήν. "Υποφέροντες ἀπό διωγμούς καὶ προσελκυσθέντες ἀπό τάς λαμπράς περιγραφάς τῆς ἀγαθότητος καὶ εύνοιῶν, ἃς οι Έβραίοι ἀπελάμβανον ἐν Τουρκίᾳ, γλαφυρῶς ἐκτεθειμένας ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ 'Ισαάκ Ζαρφάτ τό 1454, οι Ασκεναζίμ συνέρρευσαν εἰς Αδριανούπολιν ἐκ Βαρθαρίας, Σουαβίας, Βοημίας, Σιλεσίας καὶ ἀλλαχθέν καὶ ἴδρυσαν Ασκεναζικήν συναγωγήν. Λείψανα τῆς παρουσίας τών Γερμανῶν, Έβραίων φαίνονται εἰς τίνας λέξεις ἔβραιο - γερμανικής καταγωγῆς roubissa (σύζυγος τοῦ ραββίνου), boulissa καὶ εἰς ὄνόματα οἰκογενειῶν καὶ ὄμοιών εἰς λειτουργικάς συνηθείας.

Πραγματική ὅμως ἀπόδειξις εύρίσκεται εἰς τήν ἐπιτύμβιον τοῦ Moses Levi Ashkenazi Nasi (πρύγκηψ) ben Eliakim (1466 ἢ 1496).

Ούτοι μέ τόν ὅμιλον, θστις ἤλθεν ἀργότερον ἐξ Ιταλίας καὶ ἴδρυσεν τάς τρεῖς συναγωγάς Ιταλίας, Ἀπουλίας καὶ Σικελίας ἡνάθμησαν μέ τούς Έβραίους τούς ἐξ Ισπανίας διωχθέντας τό 1492, οίτινες ἴδρυσαν ἐπάλλας συναγωγάς ύπό τά δύναματα Ἀραγονίας, Καταλωνία, Ενορά, Gerush (ἐξόριστοι) Majorca, Πορτογαλία καὶ Τολέδον. Τούτο ηγέησε τάς συναγωγάς εἰς 13. Οι Sephardim ἐπέβαλον ἐπί τών αὐτοχθόνων καὶ τών Γερμανοῦ - Έβραίων τήν γλώσσαν, ἔθιμα καὶ συνηθείας τῆς Ισπανίας, αἵτινες ἐγένοντο δεκταί ὑπό δλων τών προσφύγων, οίτινες ἤλθον μετά τούς Ισπανοῦ Έβραίους ίδιως ύπό τῆς οἰκογενείας Alamanio, ήτις ένεκα τῆς πίστεως τοῦ ἀρχηγοῦ α κ. τῆς Joseph ben Solomon κατά τήν κατάληψιν τῆς Βουδαπέστης ύπο τοῦ Σουλεϋμάν Β' τό 1526, ξτυχε ιδιαιτέρας ἀσυλίας. Απόγονοι τῆς οἰκογενείας κατοικοῦσι εἰσέτι εἰς

'Αδριανούπολιν.

"Ἐπηρεασθέντες ύπό τών μεταναστών αύτών οἱ καταγινόμενοι εἰς τάς μελέτας τοῦ Ταλμούθ ἔχασαν βαθμηδόν τό ἐνδιαφέρον των καὶ καθ' ὀλοκληρίαν ἀπερρόφησε τήν προσοχήν των ή Καμπάλλα, εἰς ἓκ τών ὀπαδών τῆς ποίας, ὁ Αβραάμ βέν Eliezer ha - Levi, ήτο συγγραφεύς μερικῶν μυστικῶν συγγραμμάτων. Τό ἔδαφος οὕτω κατέστη δεκτικόν διά τήν παραδοχήν τών Μεσσιανικῶν ίδεων τοῦ Αδριανούπολιν νά πείσει τόν καλῶς γνωστόν Ιωσήφ Κάρο, θστις ήτο τῆς φυλῆς τοῦ Aaron de Trani προέδρου τοῦ Κολλεγίου καὶ Ἰωάς τόν Yom Tob Cohen καὶ Abraham Saba, ραββίνους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τό 1522 ὁ Caro ήρχισε τά σχόλια («Bet Yoseph») ἐπί τοῦ «Tourim» τοῦ Ιακώβου βέν Asher, τά όποια ἐτελείωσε ἀργότερον ἐν Safed. Τυπογραφεῖον ίδρυθεν ύπό τών ἀδελφῶν Σολωμῶν καὶ Ιωσήφ Yabetz ύπηρχεν ἐν Αδριανούπολει πρό τοῦ 1555, ἀκολούθως μετεφέρθη εἰς Θεσσαλονίκην, ἔνεκα ἐπιδημίας ήτις ἐπεκράτει ἐκεῖ. "Άλλο τυπογραφεῖον δέν ίδρυθη ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1888, ὅτε τό «Yoseph Dāat» (El Progreso) περιοδικόν ἔκαμε τήν ἐμφάνισίν του. Ή μελέτη τῆς Ιστορίας ὑπεθάλπετο ἐν Αδριανούπολει, καὶ ὁ Ιωσήφ ibn Verga, ταλμουδιστής, ἀπετελείωσε τό διάσημον χρονικόν («Shebet Jehudah»), ἀράμενον ύπό τοῦ προπάπου του Ιουδά καὶ ἔξακολουθέν ύπό τοῦ πατρός του Σολωμῶν. Τούτο ήτο ἐπίκαιρον ἐργον διότι ἡ Ιερά ἐξέτασις ἦτις ἐξετίθετο ἐν τώ συγγράμματι, ἀνενεώθη εἰς Αγκώνα τό 1556 καὶ διηγείρεν τήν ἀγανάκτησιν τών Έβραίων τῆς Τουρκίας, καθώς καὶ τῆς Αδριανούπολεως, οίτινες, ὅπως ἐκδικηθῶσι τόν πάπαν Παῦλον Δ', ἐσκέφθησαν νά δεχθῶσι τήν γνώμην τοῦ Ιωσήφ Nasi καὶ παύσωσι στέλλοντες τά ἐμπορεύματά των εἰς Αγκώνα καὶ μεταφέρωσιν τό ἐμπορίον των εἰς Pesaro.

Οὔτε ο Ιωσήφ Zarfati συγγραφεύς τών κτηρυγμάτων («Jad Yoseph» 1617), οὔτε ο Ιούδας Bithon (1568 - 1639) ἐγγνων αὐτόπται τοῦ Μεσσιανικοῦ κινήματος τοῦ Shabbethai Sebi, διηρέεν ἐν Αδριανούπολει, ὅτε ο Sebi καὶ ἡ σύζυγός του ἡσπάσθησαν τόν Ισλαμισμόν (Σεπτ. 21 1666) ἐπί παρουσία τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ Δ' περί τοῦ γεγονότος παραδόσεις είναι πολλαὶ μέχρι σήμερον. Οι ραββίνοι ἀντεστρατεύονται εἰς τήν προπαγάνδαν, τήν δόπιαν δ Shabbethai εἰσέτι ἐξηκολούθει χάριν τοῦ Ισλαμισμοῦ καὶ τοῦ Κινήματος διηρέεν ύπό τοῦ προφήτου του Ναθάν τῆς Γάζας, θστις ἐξεδώχθη ἀπό τά "Ψαλλα" καὶ Comargena. Ο Αβραάμ Magrasso φαίνεται, διηρέεν άντι - Shabbethai μεθ' διηρέεν τήν παρουσίαν τοῦ Σαμουήλ Primo πρώην γραμματέως τοῦ Μεσσίου, θστις (νομίζω ό γραμματεύς) ἀπέθανε ἐν Αδριανούπολει τό 1708.

Δύο οἰκογένειαι παρέσχον ἐπί διακόσια σχεδόν ἔτη δύο παραλλήλους γραμμάτων ραββίνων. Εις τούς Behmoīras, Πολωνίκης καταγωγῆς, ἀνήκον δ Μεναείμ I ben Isaak (1666 - 1728), Mordecai I (ἀπέθ. 1743 ἢ 1765), Μεναείμ II (ἀπέθ. τό 1776), Mordecai II Chelibi (ἀπέθ. 1821), Raphaήl I Μωησῆς (ἀπέθ. 1878) καὶ Raphaήl II (ἀπέθ. 1897) ύπηρχον μέλη τής οἰκογενείας καὶ οἱ μή λειτουργοῦντες ραββίνοι καὶ συγγραφεῖς Σολωμῶν, Συμεών καὶ Μεναείμ. Ή οἰκογένεια Gueron παρέσχε τούς ραββίνους Raphaήl Ιακώβ Αβραάμ I (ἀπέθ. τό 1751), Eliakim I (ἀπέθ. ἐν Κωνσταντινούπολει περί τό 1800), Jakir I (Preciado Astruc, ἀπέθ. ἐν Ιερουσαλήμ τό 1817), Ιακώβ Αβραάμ II (Cornorte ή Μεναείμ (ἀπέθ. τό 1826), Bekor Eliakim II (ἀπέθ. περί τό 1835) καὶ Jakir II (Preciado 1813 - 74), ἀπέθανε ἐν Ιερουσαλήμ κατόπιν

Οι Έβραιοι της Αδριανουπόλεως

λαμπροῦ σταδίου, 'Ιακώβ 'Αβραάμ III καὶ Mordecai ἀπέθ. τό 1889.

Πρός ταῖς δύο αὐταῖς οικογένειαῖς αἵτινες διεμοιράζοντο μεταξύ των τὴν τιμὴν νά διοικῶσι τὴν κοινότητα 'Αδριανουπόλεως ἐπί 200 ἔπειτα, ὑπῆρχαν καὶ τινες Ἰκανοί γραμματεῖς, οἵτινες ἐπαξίως ἔβοήθουν εἰς τοῦτο. Οὗτοι εἶναι ὁ Elijah Perez (ἀπέθ. τό 1763), ὁ 'Αβραάμ Perez Isaak Alkabev (ἀπέθ. τό 1831) καὶ ὁ Σαμουήλ ibn Danon ὅστις τό 1850 ἐλαβε διακεκριμένον μέρος εἰς τὴν Ἰδρυσιν σχολῶν, αἵτινες ἦσαν κατά πρῶτον ὑπό τὴν διοίκησιν τοῦ Ἰωσήφ Halevy, νῦν καθηγητοῦ ἐν τῇ Σορβώννῃ καὶ ἀκολούθως διωκοῦντο ὑπό διευθυντοῦ ἀποστελλομένου ὑπό τῆς Alliance Israelite Universelle. 'Εκτός τῆς σχολῆς, ὑπάρχει καὶ Talmud Torah, μιά Ἰδιωτική σχολὴ, σχολὴ διὰ κοράσια τῆς Jewish Alliance, 'Ιουδαϊκή λέσχη, ἐν μικρόν νοσοκομεῖον καὶ μερικαὶ ἀγαθοεργαὶ ἀδελφότητες καὶ τῶν συζητήσεων. Τό 1872 ἡ 'Αδριανούπολις ὑπέστη τὴν κατηγορίαν φόνου διά θρησκευτικούς λόγους. 'Η Alliance Israelite ἐπίσης διατηρεῖ ἐν 'Αδριανουπόλει σχολὴν Ἰδρυθεῖσαν τό 1867. Θεολογικὸν Σεμινάριον Ἰδρύθη καὶ τό 1896 ὑπό τοῦ 'Αβραάμ Danon ἐν σχέσει μὲν τῆς Alliance, τό δόποιν δῆμως ἐν ἔτοις ἀργότερον μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Βιβλιογραφία: Franco, Essai sur l'Histoire des Israelites de l'Empire Ottoman p.p. 204, 205, Paris 1897 — Bulletin de l'Alliance Israelit Universelle 1897 σειρά 11 ἀρ. 22, σελ. 85.

2) Ἀπό τό βιβλίον τοῦ M. Franco: Histoire des Israelites de l'Empire Ottoman. Paris 1897.

(Σ. 22 - 23). 'Η 'Αδριανούπολις ἐπί τῶν Βυζαντίνων αὐτοκρατόρων εἶχε 'Ιουδαϊκὴν κοινότητα.

'Ἐπιτάφιον εἰς ἔβραικήν γλώσσαν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ κοιμητηρίου τῆς πόλεως αὐτῆς τά ἐπιμαρτυρεῖ. 'Αναγιγνώσκει τις τάς ἀκολούθους λέξεις «ἐνθάδε κεῖται ὁ ραββίνος Moche Halevi Askenazi ἀποθανὼν τήν 17 ΑΒ τοῦ ἔτους 5226 ἀπό τῆς δημιουργίας (1446 μ.Χ.). 'Ως ἔχονς ἀπό τήν βυζαντινήν περιόδον ἀναφέρομεν προσέτι τήν συναγωγήν, λεγομένην «El Kahal des Los Gregos» ἡ συναγωγὴ τῶν Ἐλλήνων.

(Σ. 29 - 30). "Οτε ὁ Μουράτ Α' κατέλαβε τήν 'Αδριανούπολιν, εὔρε εἰς αὐτήν μίαν πτωχήν Ιουδαϊκὴν κοινότητα, ἡ ὥποια προσέτρεξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ πρός τούς κατακτητάς. 'Αλλ' ἐπειδὴ οἱ δυστυχεῖς αὐτοὶ δέν ἐγνώριζον ἡ τήν 'Ελληνικήν, προέτρεψαν τούς ὄμοιθρόσκους τῶν τῆς Προύσης νά ἐγκατασταθοῦν εἰς τήν 'Αδριανούπολιν, μέ τόν σκοπόν νά ἐκμάθουν ἀπό αὐτούς τήν τουρκικήν γλώσσαν. Τούτο ἐγενικεύθη εἰς δλας τάς ἐλληνικάς πόλεις, αἱ ὥποιαι ὑπέκυψαν εἰς τήν δύναμιν τῶν 'Οθωμανῶν. Παρουσιάσθη τότε ἕνα περέργο γεγονός: Τό ρεῦμα τῆς μεταναστεύσεως τό ὥποιον ἐφερε τούς 'Ισραηλίτας ἐπί τῆς βασιλείας τοῦ 'Ιουλιανοῦ νά ἐγκαταλείψουν τάς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, Φιλιππούπολιν, Λάρισαν, Νύσσαν καὶ Σόφιαν διά νά διαφύγουν τῆς τυραννίας τῶν ρωμαίων κυβερνητῶν καὶ νά ἐγκατασταθοῦν εἰς τήν Βάρναν, Σκούταρι τῆς 'Αλβανίας, Κέρκυραν, Ρουτσούκι κ.λπ. ἥλλαξ. Οἱ 'Ισραηλίται τῶν παραλίων ἐπανήρχισαν νά ἐγκαθίστανται εἰς τάς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅπου ἡ σημαία τῆς ἡμισελήνου ἔκανε νά βασιλεύῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀνεξιθρησκεία.

'Ο μεγάλος Ραββίνος τῆς 'Αδριανουπόλεως εἶχε πλήρη ἔξουσίαν ἐφ' ὅλων τῶν ιουδαϊκῶν κοινοτήτων τῆς Ρωμυλίας. Εἶχε τό δικαίωμα νά διοικῆ, νά ιδρύῃ δικαστήρια, νά εἰσπράττῃ τά πληρωτέα χρέη τῶν ιουδαίων καὶ καταβάλλῃ αὐτά εἰς τόν αὐτοκρατορικόν θησαυρόν. Αύτός ἦτο· καὶ ὁ λόγος, ὥστε τό ιουδαϊκόν πανεπιστήμιον (Yeshiba) τῆς 'Αδριανουπόλεως νά ἀκμάζῃ. Συνεβούλευοντο τούς ραββίνους, ἐπί ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς ιουδαϊκῆς νομολογίας, εἰς δλας τάς πόλεις εἰς τάς ὅποιας τά ὀθωμανικά δύτα προβλήσαν νά ἐπικρατοῦν.

'Η 'Αδριανούπολις μάλιστα προσείλκυσε πολλούς σπουδαστάς, ταλμούδιστάς ἀπό τήν Ούγγαριαν, Πολωνίαν καὶ Ρωσίαν.

Σ. 1 'Αποικίαι ιουδαϊκαὶ ιδρύθησαν ἀπό τοῦ 1ου μέχρι τοῦ 4ου αἰώνος μ.Χ. καὶ κατά σειράν, εἰς Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν.

Βεβαιότατα ὁ Μεγάλος Κωνσταντίνος θά εὔρε μεγάλον ἀριθμόν διοικητικῶν μας ἐγκατεστημένων ἡδη εἰς τό Βυζάντιον, ὃπου είχον πολλάς συναγωγάς: Διότι τούς ἐπέτρεψε νά τάς διατηρήσουν πληρώνοντες φόρον, ἀλλά τούς ἀπηγόρευσε νά κτίσουν νέας

3) Ἀπό τό βιβλίον τῆς Lady Montague: Letters. London 1861. τόμ. I.

(Σ.299) 'Η παντοτινή ἀμφίεσις (τῶν τουρκισῶν) τάς παρέχει πλήρη ἐλευθερίαν νά ἐκπληροῦν τούς πόθους τῶν χωρίς φόβον ν' ἀνακαλύφθοῦν.

'Η πλέον ἐν χρήσει μέθοδος εἶναι νά ὀρίζουν συνάντησιν μέ τόν ἀγαπητικόν τῶν εἰς τό μαγαζί ἐνός 'Εβραιού, τά ὥποια εἶναι ἐξ ίσου κατάλληλα (διά τοιαύτους σκοπούς) δύως τά ἴνδικα μέρη παρ' ἡμῖν.

Καὶ ἐν τούτοις, δσοι δέν κάμνουν τοιαύτην χρήσιν αὐτῶν, δέν διστάζουν νά μεταβῶσι εἰς αὐτά καὶ ἀγοράσουν πράγματα μίκρας ἀξίας ἡ ἀκριβά ἐμπορεύματα, τά ὥποια εύρισκει τις παρ' αὐτοῖς.

Αἱ κυριαὶ ψυχηλῆς περιωπῆς σπανίως ἀποκαλύπτουν εἰς τούς ὥποιας προσεμένους τῶν ποῖαι εἶναι καὶ εἶναι πολὺ δύσκολον δι' αὐτούς ν' ἀνακαλύψουν ποῖαι εἶναι. Δύνασθε νά φαντασθῆτε ὀλίγας πιστάς συζύγους εἰς αὐτήν τήν χώραν, ἀφοῦ ούδεν ἔχουν νά φοβηθοῦν ἀπό τήν ἀκριτομήν τοῦ ἐρωμένου. 'Ως ἐκ τούτου βλέπομεν πολλάς, αἱ ὥποιαι ἔχουν τό θάρρος νά ἐκτίθενται τοιουτοτρόπως.

(Σ.321 - 2). Παρετήρησα ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν πλουσίων ἐμπόρων εἶναι 'Εβραιοί.

'Ο λαός αὐτός εἶναι ἀπίστευτος δύναμις εἰς τήν χώραν αὐτήν. 'Ἔχουν πλεῖστα προνόμια ὑπεράνω ὅλων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, καὶ ἔχουν σχηματίσει σημαντικήν κοινότητα, διεπόμενοι ὑπό τῶν ἴδικῶν τῶν νόμων' προσέτι ἔχουν συγκεντρώσει εἰς δλας των δλον τό ἐμπόριον τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν μέρει διά τής σταθερᾶς μεταξύ τῶν ἀλληλεγγύης καὶ ἀφ' ἐτέρου ἐνεκα τῆς προροής των ἐπί τῶν Τούρκων, χαρακτηριζομένων διά τήν νωθρότητα τῶν καὶ τήν ἔλλειψιν ἐνεργητικότητος.

Κάθε πασᾶς ἔχει τόν 'Εβραιόν του, ὁ ὥποιος τοῦ εἶναι ὁ ἀνθρωπός τῶν ὑποθέσεών του. Τοῦ ἐμπιστεύεται ὅλα τά μυστικά καὶ διεξάγει δλας τάς ὑποθέσεις. Οὐδεμία συναλλαγή γίνεται, ούδεμια δωροδοκία λαμβάνεται, ούδεν ἐμπόρευμα πωλεῖται χωρίς νά περάσῃ ἀπό τά χέρια του.

Εἶναι οἱ Ιατροί, ἐπιστάται καὶ διερμηνεῖς δλων τῶν μεγάλων ἀνθρώπων. Δύνασθε νά φαντασθεῖτε πόσον ἐπι-

Οι Έβραιοι της Αδριανουπόλεως

κερδές είναι τούτο εἰς λαόν, ό όποιος ούδεποτε παραλείπει νά έπωφεληθή καί τής έλαχιστης εύκαιριας. "Εχουν εύρει τό μυστικόν νά κάμωσιν τούς έαυτούς τους τόσον άναγκαίους, ώστε είναι βέβαιοι τής προστασίας τής αύλης, ολονδήποτε ύπουργείον καί ἀν είναι εἰς τήν έξουσίαν.

'Ακόμη καί αύτοί οι "Αγγλοι, Γάλλοι καί 'Ιταλοί Εμποροί, οι όποιοι έννοοῦν τάς πονηρίας των, άναγκάζονται νά έμπιστεύονται τάς έργασίας των εἰς τήν διαπραγμάτευσή των· ούδεμία συναλλαγή έκτελείται ἀνευ αύτών. Καί τό εύτελέστερόν των είναι δύσκολον, νά τόν δυσαρεστήσῃ τις, καθόσον ή δλομέλεια (κοινότης) ύπερασπίζει τά συμφέροντά του μετ' ἐξ ίσου δραστηριότητος, δπως θά έπραττε καί διά τούς πλέον σημαίνοντας τών μελῶν της.

Πολλοί αύτῶν είναι πλουσιώτατοι, φροντίζουν έλαχιστα δῆμως νά τό έπιδεικνύουν, καίτοι ζοῦν εἰς τά σπίτια των μέ μεγάλην πολυτέλειαν καί μεγαλοπρέπειαν.

4) Άπο τό βιβλίον τοῦ Abraham Danon: *Oι Καραΐται εν Εύρωπαική Τουρκίᾳ. Συμβολαὶ εἰς τήν Ιστορίαν των. Ἐπί τή βάσει κυρίως ἀνεκδότων ἔγγραφων. 'Ev Jewish Quarterly Review. London 1925.*

(Σελ. 289). 'Η αίρεσις τῶν Καραΐτῶν έχει τήν γέννησίν της ἐν Βαγδάτῃ καί μετεφυτεύθη εἰς Ίερουσαλήμ, όπου ἀκόμη κατά τά μέσα τής 10ης ἐκατονταεπτηρίδος ἐπέδειξε μεγάλην τάσιν πρός προσλητισμόν, ύπό τήν ἐπίδρασιν τής δόπιας διεσπάρη πανταχού.

'Η ȝδρουσις τής ἐν Κωνσταντινουπόλει κοινότητος πιθανῶς ἀνάγεται εἰς τήν ἐποχήν αὐτήν. Κατά τίνα παράδοσιν μετώκησαν εἰς 'Αδριανούπολιν καί ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τό 389 (;) ἐπί Θεοδοσίου Α'. 'Ιδε E. Deinard Warsaw Goldman 1878, σελ. 13.

(Σελ. 296 - 301). 'Ανωτέρω ἐγένετο μνεία μόνον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Καραΐτῶν, διότι συνεπεία τής καταθίψεως τῶν Βυζαντινῶν Αύτοκρατόρων καί τοῦ φανατικοῦ κλήρου, αἱ κοινότητες τῶν Καραΐτῶν πράγματι ἐγκατέλειπον τάς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, δησού δόλιγή ύπτηρε ἀσφάλεια εἰς τήν περιούσιαν καί τήν ζωήν των. Προτιμῶντες νά ἐγκατασταθοῦν εἰς τά παράλια καί π.χ. ἐν Κωνσταντινουπόλει, δησού σχετικῶς περισσοτέρων ἀνεσιν καί ἡδύναντο νά ἐπικοινωνήσωσι μετά τῶν ἐν Παλαιστίνη, Καΐρω καί Κριμαία δύοθρήσκων των.

Μόνον μετά τήν κατάκτησιν τής 'Αδριανουπόλεως τό 1360 ύπό Μουράτ Α' τό ρεῦμα τής μεταναστεύσεως ἐστράφη εἰς τά ὄπισω πρός τό ἐσωτερικόν. "Οσοι είχον καταφύγει εἰς τάς παραλίους πόλεις, δησού ὁ Βυζαντινός σταρός ἐκυριάρχει ἐτί, ἀναμφιβόλως ἐπέστρεψαν εἰς 'Αδριανούπολιν, δησού ύπό τήν σικάν τής ήμισελήνου, ειρήνη καί δικαιοσύνη ἐπεκόστι.

Πιθανόν ȝδρουσαν ἐκεῖ ἀνωτέρων σχολήν δησού πιθανών ἐξεπαιδεύθη ὁ συγγραφεύς Judah, ὅστις τό 1390 είχε ἀντιγράψει τήν Πεντάτευχον ἐπί διφθέρας. Δέν είναι βέβαιον ἀν τούτο ἡτο ἔργον του ἡ ἔργον τοῦ πατρός του Elijah. 'Ο αύτός Judah ἀναφέρεται εἰς ἔτερον χειρόγραφον τοῦ 1363. 'Εκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νά εἰκάσωμεν, δτι ἡ ἐν 'Αδριανουπόλει σχολή τήν ἐποχήν ἐκείνην ἡδη ἡτο εἰς θέσιν νά παρέξῃ διδασκάλους καί ἀντιγραφεῖς διά ξένας χώρας. 'Εκτός ἀν ὁ ἀνω μνημονεύμονος ἀντιγραφεύς είχε διδαχθῆ ἀπό τούς ραββινικούς 'Ισραηλίτας τής 'Αδριανουπόλεως, ἡ μετέβη εἰς Κριμαίαν κατά τήν

παιδικήν του ἡλικίαν...

Μετά τήν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ύπό Μωάμεθ Β' 1453... πολλοί 'Ισραηλίται ἀπό ἄλλας πόλεις τῆς εύρειας του αύτοκρατορίας μετωκίσθησαν εἰς τήν νέαν αύτοῦ πρωτεύουσαν. Μεταξύ τῶν ραββινικῶν 'Ισραηλίτων οι όποιοι μετωκήσαν ἐξ 'Αδριανουπόλεως καί Προβαδίας κ.λπ. θά ύπτηρον ἀναμφιβόλως καί τίνες Καραΐται οι όποιοι ἐπίσης μετηνάστευσαν ἐκ Σηλυβρίας, Βουργαζί, Πάργας, (παρά τήν Κέρκυραν) (ἔγγραφον ἀρ. 3), Νικομήδειαν, Κέρκυραν καί Θεσσαλονίκην, δησού είχον κοινότητας.

"Αν κρίνη τις ἐκ τής ἀκολούθου περικοπῆς: «οι Καραΐται, οι όποιοι μετωκίσθησαν ύπό Μωάμεθ τοῦ Β' ἐγκατεστάθησαν ἐν Χάσκιοι, δησού ἀρχαία συναγωγή διετέθη ύπέρ αύτῶν». 'Η ἀρχική μικρά κοινότης τής Κωνσταντινουπόλεως, ἦτις ηγήθη καί κατά πᾶσαν πιθανότητα ἀπερροφήθη καί ύπετασθη εἰς τήν τῶν νεοελθόντων, ἀπέκτησε εἰς τήν δημοσίαν καί ἰδωτικήν τῆς ἐμφάνισιν τό δνομα Κοινότης 'Αδριανουπόλεως (είχεν ἐπίσης τήν συναγωγήν τῶν ἔξορστων ἡς ἡτο παράρτημα τῆς ραββινικῆς κοινότητος τοῦ αύτοῦ όνόματος). 'Εκλήθη οὕτω εἴτε ἐκ τής σπουδαιότητος τῶν νεωστὶ ἀφιχθέντων ἐκ τής πόλεως ἐκείνης, οἵτινες ὑπερτέρουν κατά τόν ἀριθμόν τούς ἄλλους, ἡ ίσως ἐπειδή κατώκουν ἐν Βαλατά παρά τήν πύλην τής 'Αδριανουπόλεως... 'Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ συνοικία Καράκιοι (Γαλατά) λέγεται ὅτι ἐδήλου τό χωρίον τῶν Καραΐτῶν... Βασιζόμενος εἰς χωρίον τοῦ Σαΐεβ Αϊενδορποί καί εἰς διαφόρους παραδόσεις τό ἐπεσκέφθην.

A. Keramia (Kermonde τουρκιστί) ἀπέναντι τής Χαλκηδόνος καί παρά τόν μικρόν Τσεκμετέζην. 'Ἐπί λοφίσκου, ἐπιβλέποντος τήν θάλασσαν, δησιθεν τοῦ τεμένους Σελιμέ, παρετήρησα νεκροταφεῖον διασχιζόμενον ύπό δρόμου καί λιθοστρωμένου νεκροταφείου. Μεταξύ αύτῶν είναι μερικοί ἀπό γύψον οι όποιοι φθείρονται εύκόλως, ἐνώ ἄλλοι είναι ἐκ μαρμάρου. Περιέργως ούδεμία ἐξ αύτῶν ἔχει ἐπιγραφήν τίνα. Είναι ἀνεπίγραφοι στήλαι διαφόρων μορφῶν καί θέσεως· ἄλλαι κείνται χαμαί, ἄλλαι ἰστανται δρθιοί, ἄλλαι είναι διθικοί καί ἄλλαι εἰς μικρά τεμάχια, μερικαί είναι τετράγωνοι ἡ παραλληλόγραμμοι καί ἄλλαι είναι δορίζοντις ἡ ξέαγωγικῶς περιεκομμέναι καί ἄλλαι μέ ἐπιμήκεις ραβδώσεις, ἄλλαι κυλινδρικαί, δησού ἐν 'Οκ.-Μειδάν τοῦ Χάσκιοι, μερικαί δ' ἔχουν τεμάχια λιθίνων κεφαλῶν. Μερικαί ἐξ αύτῶν ἔχουν μῆκος 4 μέτρων καί 1 μέτρου διάμετρον.

B' Τά Γαλατάρια, ἀνατολικῶς τοῦ Μικροῦ Τσεκμετέζ, δησού δημοίως ύπάρχει νεκροταφεῖον διασχιζόμενον ύπό δρόμου, πράγματι κατεσκευασμένον ἐκ λίθων νεκροταφείου, οι όποιοι λέγεται ἐλήφθησαν ύπό τῶν Ἑλλήνων πρό ήμισείας ἐκατονταεπτηρίδος περίπου δι' ἀνέγερσιν οίκωδομῶν καί οι όποιοι λίθοι είναι κεκαλυμμένοι ύπό τοιμέντου. Οι τελευταίοι οὕτοι, μέ λέγουν, εύρον έγγραφα καί βιβλία παραχωμένα ἐκεῖ (Geniza) τά όποια ἐκαψαν μετά τήν ἐκσκαφήν των καί λέγουν δτι ἀνήκον εἰς τούς πρώτους 'Ιουδαίους κατοίκους τοῦ χωρίου.

C' Ταϊφούτ Βουργάζ (Γρῦπες ἐλληνιστί) κείμενον μεταξύ τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Χαλκαλή καί τοῦ Μακρίκιοι, τρία τέταρτα τής ώρας βορείων τοῦ χωρίου. Μόνον δωδεκάς οίκιών ἐλληνικῶν ύπάρχει ἐκεῖ, αἱ όποιαι ἔχουν δημοίως τήν ώραίαν ἐκκλησίαν τοῦ 'Αγίου Γεωργίου. 'Αλ-

Οι Έβραιοι της Αδριανουπόλεως

Νέα Έβραια της Αδριανουπόλεως.

λαι κατοικίαι, νῦν ἐρείπια, λέγεται ύπό τῶν ίδιων Ἑλλήνων, ὅτι ἀνῆκον εἰς Τούρκους. Εἰς ἀκαλλιέργητον ἄγρόν, ὁ ὄποιος κατά τὴν παράδοσιν τῶν ίδιων Ἑλλήνων, ταυτίζεται μὲν Ἰουδαϊκὸν νεκροταφεῖον, παρετήρησα δύο τετραγώνους λίθους ὁρθίους ἀνεπιγράφους.

(Σελ. 304 - 308). Ἡ μετοικησία μέρους τῆς κοινότητος Αδριανουπόλεως εἰς τὴν πρωτεύουσαν δέν συνετέλεσε νά ἔξαφανισθῇ τελείως ἡ κοινότης ἀπό αὐτήν. Ἀπ' ἐναντίας κατά τὸν Judah Pouki 1581 διαρκώς ὑπῆρχεν ἐπικοινωνία μεταξύ τῶν δύο πόλεων, ἀκόμη καὶ πεζῇ μεταξύ τῶν Καραϊτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Αδριανουπόλεως, μὲ τὸν σκοπὸν νά συζητήσωσι θρησκευτικά ζητήματα. Ἀμφότεραι αἱ κοινότητες αὗται ηγέρθησαν ἀριθμητικῶς διά τῆς ἀφίξεως περὶ τὸ 1460 Καραϊτῶν ἐξ Ἀσίας Νοτίου Πολωνίας καὶ Κριμαίας. Ἡ ἀφίξις τῶν ξένων δέν συνετέλεσε νά ἐλαττώσῃ τὴν ἀμάθειαν εἰς ἥν ή αἴρεσις αὕτη εἶχε καταπέση.

Παρά τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἰδρυτοῦ τῶν, ὅτι ἡ γραφή πρέπει νά ἔξηγηται λογικῶς, μετά ὥριμον σκέψιν, οἱ Καραϊται κατόρθωσαν νά δημιουργήσουν δύγματα ἀπό τὰς γνώμας τῶν παλαιῶν του ἀρχηγῶν... Γεγονός ἀποδεικνύον τὴν στενοκεφαλιάν τῶν κατά τὴν ἐποχήν αὐτήν, εἶναι ἡ θυελλώδης διαμάχη πρὸ τοῦ 1455, ἡτις ἔλαβε χώραν ἐν Αδριανουπόλει περὶ τῆς θέσεως, τὴν ὄποιαν ὁ ἀναγνώστης τῆς Πεντατεύχου πρέπει νά κατέχῃ ἐν τῇ συναγωγῇ κατά τὴν τελετὴν τῆς πρωΐας τοῦ Σαββάτου, ἦν δηλ. ἔπειτε π' ἀτενίζη πρός τὴν Σκηνήν τῆς Διαθήκης ἢ πρός τὸν λαόν. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν δύο γνωμῶν ἐπεκρά-

τησε. "Ἐτερον γεγονός τό ὅποιον ἔλαβε χώραν εἰς τὴν ἴδιαν πόλιν, δεικνύει τό ἀμετάβλητον τῶν ἀρχῶν τῶν Καραϊτῶν κατά τὴν ἐποχήν αὐτήν.

Ἡ ἀνωτέρα τῶν σχολὴ ἐν Αδριανουπόλει, τῆς ὄποιας προεστάτουν ὁ Menahem Bassiati b. Joseph (1450) καὶ ὁ υἱός του Moses, Menahem Maroli, Michael ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ υἱός του Ἰωσήφ, εἰσῆγε ἀναμφιβόλως ὑπό ραββινικήν ἐπιφροήν, μεταρρύθμισιν ἀνήκουστον ἀπό τῆς Ιδρύσεως τοῦ Καραϊσμοῦ. Δηλαδὴ τὸ ἀνάπτειν τό φῶς διά τὸ Σάββατον ἀπό τὴν Παρασκευὴν ἐσπέραν, ὥστε ἡ ἀγία ἡμέρα μή διέρχεται ἐν σκότει... Ἡ μεταρρύθμισις αὐτή ἔτυχε ἀνταγωνισμοῦ, διότι οἱ Καραϊται σταθερῶς ἐφροντὶ τῆς ἀντιθέτου γνώμης καὶ συνθετασ, ἡτις πιθανὸν ἐξηκολούθη ἀπό τῶν χρόνων τοῦ Αναν καὶ ὑπεστηρίζετο διά τῆς παρελεύσεως τόσου χρόνου. Ἡ διαφορά αὐτή ἐγένετο αἵτια ἐσωτερικῆς διαπάλης. Οἱ συντηρητικοὶ κυρίως, ἀποτελούμενοι ἐκ τῶν ἐκ Ρωσίας καὶ Κριμαίας μεταναστῶν, μετεχειρίζοντο τούς τολμηρούς μεταρρυθμιστάς ὡς αἰρετικούς...

Διαφοράι ὑφίσταντο μεταξύ τῶν διαφόρων κοινοτήτων ἐπὶ τοῦ ζητήματος ποίου εἰδους βιβλίου νά γίνεται χρῆσις διά τὰς ἀναγνώσεις αὐτάς τοῦ Σαββάτου. Τό 1496 αἱ κοινότητες Καΐτα, Κριμαίας καὶ Κερκύρας συνήθιζον ἀκόμην ν' ἀναγιγνώσκουν τό Sidra τό Σάββατον μετά τό Succoth ἀπό σύνηθες βιβλίον τῆς Πεντατεύχου, καὶ κατόπιν ἐκ τοῦ κυλίνδρου τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γενέσεως 1 - 113 ὑπό ἐνός Κοέν, ἐνός Λευίτου καὶ 5 λαϊκῶν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἄδριανουπόλει, Σηλυβρίᾳ καὶ Μπουργάζ ὁ Ἱερός Κύλινδρος ἐξήγετο διά τὴν ἀνάγνωσιν τῆς 7ην ἡμέραν καθ' ἔκαστον Σάββατον καὶ ἡ συνήθεια αὐτή συνέτεινε νά ύπεκκαίη τὴν ἐπιθυμίαν τίς νά ύπερτερη εἰς τὰς ιεράς σπουδάς, μέ τὴν ἀναμονήν, ὅτι ἡ μέραν τίνα θά ἐπροσκαλείτον ν' ἀναγνώσῃ δημοσίως τοῦτο ἐκράτει τὴν προσοχήν ἐκάστου ἀγρυπνον καὶ τὸν ἡνάγκαζε νά προπαρασκευάζηται διά τὴν τοιαύτην περίστασιν διά διαρκοῦς ἐπαναλήψεως. Πρός τὸν αὐτὸν παιδαγωγικὸν σκοπὸν μετέφραζον (ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἐλληνικήν) τὴν ἐβδομαδιαίαν περικοπήν διά τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν γυναικῶν καὶ ἀμαθῶν.

Ἀργότερον, ἔνεκα τῆς ἀμίλλης ἡ ὄποια ἐξηγέρθη διά τὴν τάξιν, ἡ ὄποια θά ἐδίδετο εἰς ἔκαστον ἀναγνώστην, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ Κοέν καὶ Λευιτῶν ἀξίων (ἔνεκα τῆς διαγωγῆς του) τῶν ιερῶν αὐτῶν ὀνομάτων, ἐκ νέου ἐπανῆλθον εἰς τὰς συνήθειαν νά γίνονται αἱ ἀναγνώσεις τῆς Πεντατεύχου εἰς μορφὴν βιβλίου. Αἱ ἀναγνώσεις αὐταὶ ἐγίνοντο ύφ' ἐνός προσώπου ἀξίας, τὸ δόποιον ἀνεγίγνωσκε αὐτάς χωρὶς νά σταματᾶ, οὕτω ἀκολουθῶν τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, κατά τὴν χρῆσιν τοῦ ιεροῦ κυλίνδρου.

(Σελ. 310 - 311). Ἡ κατάκτησις τῶν Τούρκων... ἐνεδυνάμωσε τούς δεσμούς μεταξύ ραββινικῶν καὶ Καραϊτῶν καὶ τούς ἔφερε πλησιέστερον πρός ἀλλήλους. Οὕτω ὁ Mordecai Comtino ραββίνος ἀστρονόμος καὶ μαθηματικός (1460 - 90) ὅστις ἀφῆκε τὴν Κωνσταντινούπολιν δι' Αδριανουπόλιν, ἔλαβε ύπ' ὅψιν ὅχι μόνον τὴν γνώμην τῶν Καραϊτῶν εἰς τὰ σχόλια του τῆς Γραφῆς, ἀλλ' ἐδέχετο εἰς τὰς δημοσίας τάξεις μαθητάς Καραϊτας καὶ ραββινικούς, ὅπου ἐμάνθανον καὶ ειθίζοντο εἰς ἀμοιβαίναν ἀνοχήν, τῆς ὄποιας παράδειγμα ὁ Ἰδιος ἐδιδεν ὑποστηρίζων φιλικάς διαθέσεις πρός τούς Καραϊτας καὶ ὅμιλῶν μετά σεβασμοῦ περὶ αὐτῶν καὶ ίδιως περὶ τοῦ Joseph Revitzi.

(Σελ. 314). Συνεπεία διαφορᾶς ἐνεργηθείσης τῆς 20ής Iyyar 1480 μεταξύ τῶν ραββινικῶν καὶ Καραϊτῶν εἰς τὴν ἀ-

Οι Έβραιοι της Αδριανούπολεως

γοράν των ιχθύων, πιθανώς τό Μπαλούκ - Παζάρ, περί τοῦ brill (= Claria lotte) τό όποιον οἱ μὲν πρῶτοι ἐθεώρουν ὅτι ἡτο ιχθύς τόν όποιον ἐπετρέπετο νά φάγουν, διότι εἰχε λέπια τά όποια ἔπιπτον κατά τήν σύλληψήν του, αἱ δύο κοινότητες διώρισαν 20 ἀπέσταλμένους, οἱ όποιοι μετέβησαν εἰς Δέρκος, (τήν λίμνην) ἀπέχοντος μίαν ἡμέραν τῆς Κωνσταντινούπολεως. Οἱ ραββίνοι ἐπεισθησαν περὶ τῆς ἀγύνοιας τών υπό τῶν φαράδων, οἱ όποιοι ἐγνώριζον ἐκ πέρας πολυετοῦς, ὅτι ὁ ιχθύς ἐκεῖνος δέν εἶχε λέπια. "Ἐκτοτε πολλοὶ ραββίνοι δέν τόν τρώγουν. Κατά τήν περίστασιν αὐτήν πολλοί διακεκριμένοι Καραΐται ἔλαβον μέρος εἰς τήν εἰς Δέρκος ἀποστολήν.

(Σελ. 315). Τοῦ ἔργου τοῦ Judach Maruli (υἱοῦ τοῦ Menahem Maruli τῆς Αδριανούπολεως) σώζεται μόνον ἐν ἀντίτυπον... Κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Elijah Bashiyazi ἔχει ὡς ἔξη... 6) περὶ τῆς Ἀκολουθίας, τελειωθέν ἐν Keramo Τρίτην 22 Tebet 1497 ἀνάπτυξις δοκιμίου τοῦ ἰδίου τοῦ 1492... 13)... ἔτερον ἔργον ἀποτελειωθέν 4 Adar 1497 ἐν Keramia.

(Σελ. 343). Τό 1702 ὁ Καραΐτης Moses Jerusalmi ἐνεταφίασθη ἐν Αδριανούπολει εἰς τό ραββινικόν νεκροταφείον, ὅπου δέν εύρισκομεν ἵχνη Καραΐτικού νεκροταφείου σήμερον.

5) Ἀπό τό βιβλίον τοῦ U. de Salaberry: *Histoire de l'Empire Ottoman*. Paris 1824, τόμ. II, σελ. 285 - 6.

"Ο Sabatei - Sevi διδάκτωρ τοῦ ἐβραϊκοῦ νόμου, ἐπροτίθετο ν' ἀναγγείλη εἰς τό ἐβραϊκόν θνος ὅτι ἡτο ὁ Μεσσίας. Αὐτό ἐγένετο εἰς τήν Γάζαν, τό 1666¹, χρόνος τοῦ ὄποιου ὁ ἀριθμός εἶναι μυστικιστικός, ἐδίδασκε εἰς τάς συναγωγάς καὶ μάλιστα εἰς τάς δημοσίας πλατείας. Κατά τόν αὐτόν χρόνον ἔνας ἀλλος ὁ πάτερών, συνένοχος τοῦ Sabatei - Sevi παρουσιάζετο εἰς τήν Ἱερουσαλήμ ὡς ὁ προφήτης Ἡλίας καὶ ώμιλει διά τόν ύποτιθέμενον Μεσσίαν, ὡς οὐλόν τοῦ Θεού. Ὁποιοσδήποτε καὶ ἄν ἡτο ὁ ἀριθμός αὐτών τῶν ὀπαδῶν, ὁ μέγας βεζύρης πρωτίστως περιεφρόνει αὐτούς τούς ἀφανεῖς, οἱ όποιοι δέν ἐδίδασκον ἐνοπλοι. Ἀλλά μόλις διέδοσαν ὅτι ἡ ἴσχυς τοῦ οἰκου τοῦ Οσμάν θά ἐδίδετο εἰς τήν τοῦ Μεσσίου, πρίν ἡ συμπληρωθῇ ἐν ἔτος καὶ θά ἐπαυον νά πληρώνουν, ἀπό ἐκείνην τήν στιγμήν, τόν φόρον εἰς τόν τύραννον εἰς τόν ἀπαίσιον Μωχαμέτ ἀ', δι Κιονπερτί ἔκρινε ὅτι ἡτο καιρός νά καταστείλη τοιαύτας ταραχάς.

"Ἐγειρεν ἐπιτηδείως τόν Sabatei - Sevi ὅτι ὁ σουλτάνος ἡτο ἔτοιμος ν' ἀλλάξῃ θρησκείαν καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τήν διδασκαλίαν του. Κατά τήν πρόφασιν αὐτήν τόν προστρέψει νά μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν διά νά ἐκθέσῃ τήν διδασκαλίαν του. Ἐπεβιβάσθη πλοίου μετά μερικῶν προστηλύτων του. Δύο ὁθωμανικά γαλέραι τόν ἡκολούθησαν εἰς τόν διάπλουν. Παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ Μωχαμέτ. Ὁ δρόμος ἀπό τήν πρωτεύουσαν πρός τήν Αδριανούπολιν ἐκαλύπτετο ἀπό πλήθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ όποιοι ἐγονυπέτουν εἰς τό πέρασμά του. Καὶ διεσκόρπιζον φυλώματα καὶ ἀνθη.

'Αλλ' ὁ θρίαμβος αὐτός ύπηρξε βραχείας διαρκείας. 'Η λάμψις τοῦ θρόνου καὶ ἡ παρουσία τοῦ κυριάρχου ἐθορύβησάν ἀμέσως τόν Μεσσίαν, ὅταν ἔλαβε διαταγήν νά κάμη θαῦμα ἐν συνεχεία τοῦ όποιου θ' ἀνεγνωρίζετο ἡ θεότης του. Τό σῶμα τοῦ οὐλοῦ τοῦ Θεού ἐπρεπε νά είναι ἄτρωτον. 'Ο Sabatei - Sevi προσηλώθη εἰς ἔνα κίονα καὶ

οἱ στρατιώται μέτο τό τόξον εἰς τήν χεῖρα, ἐτοιμάζοντο νά τόν διατρήσουν μέτ βέλη. 'Ομολόγησε μέτ δάκρυα εἰς τά μάτια ὅτι είχε ἐκμεταλλευθή τήν εύπιστίαν τοῦ λαού. 'Ο σουλτάνος ἡπείλησε τόν ιουδαίον δόκτωρα ὅτι θά ἀνεσκολοπίζετο, ἐάν δέν ἡσπάζετο τήν πίστιν τοῦ Μωχαμέτ. Είναι ἀμφίβολον ἔάν αύτοί οἱ μουσουλμάνοι ἐνέκριναν τήν τοιαύτην μεταστροφήν.

'Αλλά τό πλέον ἐκπληκτικόν είναι, ὅτι αὐτή ἡ τόσον ἀνανδρος ἀλλαγή μετώπου καὶ δημοσίως ἀποκαλυφθεῖσα, δέν ἥρκεσε νά διασκεδάσῃ τήν αἵρεσιν.

'Ο Ἀγγλος Porter βεβαιώνει ὅτι ἀκόμη σήμερον, ὑπάρχουν ὄπαδοι του καὶ μάλιστα εἰς τήν Θεσσαλονίκην.

6) Ἀπό τό βιβλίον G.F. Abbot: *Record of John Finch's Embassy 1674 - 1681. London 1920.*

(Σελ. 94 - 95). Οὕτω (ἐν μεγαλοπρεπείᾳ) ἐφθασε (ἡ ἀκολουθία του) εἰς τήν οἰκίαν, ἡ όποια ὡρίσθη (ἐν Αδριανούπολει) διά τήν ἐξοχοτήτα του, τόν "Ἀγγλον πρεσβευτήν. 'Αλλ' ἐκεὶ διά τοῦ δηκτικοῦ σαρκασμοῦ, εἰς τόν όποιον, δπως ἐλέχθη, η τουρκική ίδιοφυΐα ἐναυρίνετο, ἡ ὅλη σκηνή ἔλαβε ἀμεσον μεταβολήν.

"Ἡ οἰκία", λέγει ἔξαλλος ὁ αἰδεσ, John Covel¹ μέτ τήν συνήθη εἰς κληρικούς εύφραδειαν, «ἡτο ἀθλιώτατος κατηραμένος τόπος, δπου θνητός ποτέ ἐτέθη. 'Ἡτο ἐβραϊκό σπίτι, οὔτε κατά τό ἡμισυ ἀρκετόν νά περιλάβῃ τήν ἀκολουθίαν τοῦ κυρίου μου — ἀπλούστατα φωλεά ψύλων καὶ κορέων καὶ ποντικών παντός μεγέθους καὶ δυσωδίας, περικυκλωμένη ἀπό ὅλοκληρα κοπάδια βρωμερῶν ζωδιῶν Ἐβραίων».

'Ακόμη καὶ εἰς τά παραδοξότατά του δνειρα ὁ Sir John δέν ἐφαντάσθη ἐαυτόν ἐγκαθιδρυμένον εἰς τήν ἐβραϊκήν. 'Αλλ' αὐτό ἡτο πραγματικότης, δχι δνειρον, ἀληθής ρυπαρότης. "Ἐκρηξις ὁργῆς τόν κατέλαβε, ἐναντίον παντός, ίδιαιτέρως ἐναντίον τοῦ Signor Antonio Perone στίς είχε εἰς τήν διάθεσίν του δύο μῆνας, κατά τούς όποιους νά φροντίσῃ διά τήν κοσμίαν του ἐγκατάστασιν. "Υβρισε τόν δυστυχή δραγουμάνον, ίσως κατά τρόπον, καθ' ὅν ποτέ πρεσβευτής δέν ὑβρισε. "Ωρκίσθη, λέγει ὁ ταμίας μας (Dudley North)² ούδεποτε νά τόν συγχωρήσῃ». Τόν διέταξε ν' ἀναχωρήσῃ διά Κωνσταντινούπολιν ἐντός 24ώρου.

Κατά τά φαινόμενα ὁ Sir John ἡγνόει ὅτι ὁ μεγαλοπρεπής Marquis de Noiote³ γάλλος πρεσβευτής ἔγινεν ἀντικείμενον ἀκριβῶς τής ίδιας τρομερᾶς ἐκπλήξεως. "Ἡ ἀν τό ἐγνώριζε, τό πράγμα δέν τόν καθησύχαζε.

"Φαντασθήτε τήν δυσωδίαν καὶ τήν βρωμερότητα τῶν Ίουδαίων, προερχομένην ἀπό τό πλήθος τῶν δυστυχῶν οἰκογενειῶν, αἱ όποιαι συγκατοικοῦν καὶ θά κρίνετε ἀν κανεὶς ἔχη ἀνάγκη καλῶν γκαζολεττῶν διά νά προφυλαχθῆ.

"Ο Signor Antonio ἀπεσύρθη εἰς τήν ίδιαιτέρων κατοικίαν καὶ ἐπερίμενε νά ξεθυμάνῃ ἡ ὁργή τοῦ πρεσβευτοῦ. Καὶ μετά τρεῖς ἡμέρας τήν μεσολαβήσει τοῦ κ. Hyet τοῦ ἀρχαιοτέρου ἀγγλου ἐμπόρου, συνεχωρήθη. Μετά τήν ἀληθιμότητον διανυκτέρευσιν εἰς τήν ύγιεινήν ἐκείνην κατασκήνωσιν, ὁ Sir John ἔστειλε τόν πρώτον του δραγουμάνον, τόν σεβάσμιον Giorgio Draperys εἰς τόν Μέγαν Βεζύρον νά τόν παρακαλέσῃ διά καλύτερον οίκημα.

Μέ ταχύτητα εύπρόσδεκτον ὁ Βεζύρης ἔξεβαλε πλούσιον Εβραίον τής οἰκίας του. Καὶ ὁ πρεσβευτής, ἀκολουθούμενος ύπό τής άκολουθίας του καὶ τόν ἐπιστήθιον

Οι Έβραιοι της Αδριανουπόλεως

του φίλον μετώκησεν έκει, κρατών καί τήν ἄλλην οἰκίαν διά τούς ύπηρέτας του. 'Ο κ. North έβγαλε τόν Signor António ἀπό τήν κατοικίαν του καί ἐγκατεστάθη έκει. Οἱ ἄλλοι ὀλίγον κατ' ὄλίγον μετέφεραν, ἔως οὐ κάθε ἀπιστο σκυλί εὗρε τήν κατάκλισίν του.

(Σελ. 98). Καί ἀπό ὅλας τάς συνοικίας τῆς ρυπαρᾶς καί πυκνῶς κατωκημένης πόλεως (τῆς Αδριανουπόλεως) ἡ ρυπαροτέρα καί μάλιστα πυκνῶς κατωκημένη συνοικία ἡτο ἡ Έβραική, ὅπου οἱ ὀδοιπόροι μας είχον καταλύσει πτωχή συνοικία, ἥτις ἔφερε ἀηδίαν εἰς κάθε αἰσθησιν κάθε στιγμήν. Τήν νύκτα ἡτο ἀδύνατον νά ἡσυχάσῃ τις: ποντικοὶ διαφόρου μεγέθους, κορεοὶ καί ψύλλοι, ἐντός. 'Απ' ἔξα κάρα ἀνέβαινον καί κατέβαινον τά ἄνισα καλδρίματα καί λεγεωνές παριῶν σκύλων γαυγιζόντων ὑπό τό σεληνόφως. Τήν ἡμέραν καθώς καί τήν νύκτα «ἡ δυσωδία τῶν Έβραιών μᾶς παρεῖχεν ὅχι μικράν δόσιν τοῦ καθαρτηρίου πυρός», ἀνεφώνη ὁ αἰδεσ. John⁴. Καί αὐτό ἀκόμη τό καινοφανές δέν ἡτο δυνατόν ν' ἀναπληρώσῃ τό αἰσθημα τῆς ἐλλειψεως ἀνέσεως καί τῆς προσβολῆς.

Ἐν Αδριανουπόλει εύρισκοντο τότε διάφοροι ξένοι διπλωμάται. 'Ο κόμης Kindberg πρεσβευτής τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος, τόν ἐκάλουν, ambassador, ὁ πρεσβευτής τῆς μικρᾶς δημοκρατίας τῆς Ραγούσης καί ὁ de la Croix β' γραμματεὺς τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας.

'Αμέσωας μετά τήν ἄφιξήν του εἰς τῶν ἀκολούθων τοῦ γερμανοῦ πρεσβευτοῦ ἦλθε νά τῷ ἀναγγείλῃ ὅτι ἡ ἔξοχότης του ἐπεθύμηται νά τόν ἐπισκεφθῇ. 'Ο Sir John ἀπήντησεν ὅτι ἡ κατοικία ὅπου ἔμενε ἦτο τόσον ἀκατάλληλος, ὥστε δέν ἀδύνατο νά δεχθῇ κανέναν. Παρόμοιαι προτάσεις τοῦ γάλλου διπλωμάτου ἔλαβον τήν αὐτήν ἀπάντησιν. "Οταν μετέβη εἰς τήν νέαν του κατοικίαν ὁ κόμης Kindberg τόν ἐπεσκέφθη.

7) Κατά τόν 'Οσμάν Νουρί Peremeci⁵ αὶ ὑπό τῆς ἐν Αδριανουπόλει ἐγκαθιδρύσεως τῶν Έβραιών μέχρι σήμερον ὑφιστάμεναι 13 συναγγαγαί ἔχουν ὡς ἔξῆς:

1) Σικελία, 2) Ἀραγών, 3) Καταλωνία, 4) Μαγιόρκα, 5) Buyük portukal, 6) Kucuk Portukal, 7) Polya, 8) Tolya, 9) Geroz, 10) İ-talya, 11) Istanbul, 12) Alman, 13) Budin.

1. John Covel's Diaries 1670 - 1679 "Early Voyages and Travels in the Levant and the East Indies" edited by J. Th. Bent. The Hakluyt Society. London 1893, σελ. 190.
2. Life of Dudley North ὑπό Roger North.

3. Voyages du Marquis de Nointel. 1670 - 1680 par Albert V....Française. Paris 1960, σελ. 58.
4. John Covel's Diaries: ἐνθ' ἀν.

5. Edirne Tarihi yazan Osman Nuri Peremeci. İstanbul 1940 ἐν Edirne Yeni Kurumu Yajınlarınuan. Sayı 6, σελ. 336.
'Από τά Θρακικά, τόμος 15, 1941.

Έβραικές προσωπικότητες τῆς Αδριανουπόλεως

ΑΒΡΑΑΜ ΔΑΝΟΝ (1857 - 1925), σοφός λόγιος καί συγγραφέας. 'Ο Δανόν σπούδασε στή γεσσιβά «Γκέρον» στήν Αδριανούπολη, τή γενέτειρά του. Δέχθηκε τήν ἐπίδραση τοῦ διακεριμένου ἀνατολιστή Ἰωσήφ Ἀλεβή καί δίδαξε τόν ἐαυτό του Γαλλικά, Ἀγγλικά καί Γερμανικά. 'Υπήρξε ἀπό τούς ἴδρυτές τῆς «Ἐταιρείας Φίλων τῆς Σοφίας» («Χεβράτ Σομρέ Τουστιγιά»), πού ἔφερε ἐπίσης τήν ἐπωνυμία «Ντορσε 'Ασκαλά» («Ἀναζητητές τῆς Διαφωτίσεως»), ἡ ὁποία λειτούργησε στήν Αδριανούπολη.

Τό 1891 ἀνέλαβε τή διεύθυνση τοῦ ραββινικοῦ σεμιναρίου, πού ὁ ἔδιος ἰδρυσε. Κατά τή διάρκεια τοῦ α' παγκοσμίου πολέμου ἔφυγε γιά τό Παρίσι, δην δίδαξε ἐβραϊκά στήν Ecole Normale Orientale Alliance καί ἀσχολήθηκε μέ δρευνες.

'Υπήρξε συντάκτης τοῦ ιστορικοῦ περιοδικοῦ 2«Γιοσέφ Ντάατ» (El Progresso) πού ἐκδόθηκε στήν Αδριανούπολη τό 1888 (στήν έβραική καί στά λαδίνο), μέ στόχο τή συγκέντρωση καί δημοσίευση στοιχείων γιά τόν Έβραισμό τῆς Ἀνατολής. Στό Παρίσι ἔξέδωσε τά περιοδικά «Revue des Etudes Juives», «Journal Asiatique», «Revue Hispanique», κ.ἄ., στά ὁποία δημοσιεύθηκαν μεγάλος ἀριθμός ἐπιστημονικῶν ἔργασιών γιά τήν ιστορία, τά ζητήματα καί τή λογοτεχνία τῶν Έβραιών τῶν Βαλκανίων καί τῆς Ἀνατολής, καί μετέφρασε ξενόγλωσσα ποιήματα καί ἔργασίες στήν Έβραική. 'Επίσης, συνέγραψε μά έβραική ιστορία, μέ τίτλο: Τολντότ Μπενέ 'Αβραάμ. Τό ἔργο αὐτό ἀποτελεῖ μιά διασκευή τῆς Histoire des Israelites τοῦ Theodore Reinach, μέ δρισμένες προσθήκες.

* Έγκυκλοπαίδεια Judaica, τόμος 5, σελ. 1295

Κυρία εύημεροῦσα τῆς Αδριανουπόλεως.

‘Εβραιϊκές προσωπικότητες τῆς Ἀδριανούπολεως

ΜΟΡΝΤΕΧΑΪ ΜΠΕΝ ΕΛΙΕΖΕΡ ΚΟΜΤΙΝΟ (1420, ἀπέθανε πρό τοῦ 1487). Βιβλικός σχολιαστής, φιλόσοφος, φιλόλογος, ἀστρονόμος καὶ μαθηματικός. Γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ σπούδασε θρησκεία καὶ φιλοσοφία ὑπὸ τὸν Χανόχ Σαπόρτα, περίφημο λόγιο ἀπό τὴν Καταλανία. Ὑπῆρξε ἀπό τοὺς πρωτοπόρους τοῦ ἑβραιϊκοῦ ἀνάγεννητικοῦ πολιτιστικοῦ κινήματος καὶ θαυμαστῆς τοῦ Μαΐμονίδη καὶ τοῦ Ἀβραάμ ἡμπν̄ ‘Ἐζρα. Ο Κομτίνο ἀκολούθησε τὸ ἔχην τοῦ δασκάλου του Σαπόρτα καὶ ἐργάσθηκε γιὰ τὴ διάδοση τῆς θρησκευτικῆς καὶ τῆς γενεικῆς παιδείας, τόσο μεταξύ τῶν Ραββίνων, ὅσο καὶ μεταξύ τῶν Καραϊτῶν, τούς ὅποιους οὐδέποτε θεώρησε ξένους ἢ ἔχθρούς. Κατά τὴ δεκαετία τοῦ 1450, ἔξαιτιας ἐπιδημίας πού ἐκδηλώθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ Κομτίνο διέφυγε στὴν Ἀδριανούπολη ὅπου παρέμεινε γιὰ ἔνα διάστημα. Ἐκεῖ διετέλεσε δάσκαλος καὶ ἀπέκτησε πολλούς μαθητές, μεταξύ αὐτῶν καὶ τὸν μετέπειτα ραββίνον Ἰσαάκ Τσαρφατῆ.

Συνέγραψε πολλά βιβλία καὶ πραγματείες, σὲ ἑβραιϊκὴ γλώσσα, γιά τὰ μαθηματικά καὶ τὴν ἀστρονομία. Πολλά ἀπό τὰ χειρόγραφά του διασώζονται στὶς βιβλιοθήκες τοῦ Λένινγκραντ, τῆς Πάρμας, τοῦ Παρισιοῦ, τοῦ Λονδρού καὶ τοῦ Καίμπριτζ (Ἀγγλία). Μεταξύ αὐτῶν είναι τὰ ἔχης βιβλία: Σέφερ Ἀχεσμόπων βε - Ἀμιντότ περὶ ἀριθμητικῆς καὶ γεωμετρίας. Περούς Λουχότ Παράς (ἐπεξήγηση τῶν Περσικῶν καταστάσεων), περὶ ἀστρονομίας. Τικούνι Κελί α - Τσεφιχά, σχόλιο σχετικά μὲ τὴ θεωρία τοῦ Εύκλείδη. Σέφερ α - Τεχουνά, περὶ ἀστρονομίας. Μιλότ α - Ἰγκαγίον, σχόλιο ἐπὶ τῆς πραγματείας τοῦ Μαΐμονίδη γιὰ τὴ λογική καὶ Κέτερ Τορά, σχόλιο ἐπὶ τῆς Πεντατεύχου.

‘Εγκυκλοπαίδεια Judaica, τόμος 5, σελ. 859

ΙΩΣΗΦ ΑΛΕΒΗ (1827 - 1917), ἀνατολιστής καὶ συγγραφέας. Ξεκίνησε ὡς διδάσκαλος τῆς ἑβραιϊκῆς στὴ γενέτειρά του Ἀδριανούπολη καὶ ἀργότερα δίδαξε στὸ Βουκουρέστι. Τό 1868 ἐπισκέφθηκε τὴν Αἰθιοπία ὑπὸ τὴν αἰγάδα τῆς Alliance Israélite Universelle, γιά νά μελετήσει τὸ θέμα τῶν Φαλάσσα. Ἡ ἐκθεσή του (δέν δημοσιεύθηκε) πού

ΧΡΟΝΙΚΑ ΖΩΡΟΝΟΥ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελή 2 - 104 39 ΑΘΗΝΑ

τηλ.: 88.39.951

‘Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τὸ Νόμο: Ο Πρόεδρος τοῦ Κ.Ι.Σ. Ιωσήφ Λόβιγγερ
Σουρμελή 2

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

ב א ג ו ר

טלוֹת הַגִּוֹן

לרבנו הנרול משה בן מימון זל

עם פרוש רחוב וקר מאת החכם ר' משה בן מנחים זל
מענידעלסואדן, והנהות והערות מאת ר' יצחק סטנוב זל

ו ע ת ה

צ'א לאור עם חוספות רבות וחדשות אשר לא היו בהאנאות התקומות.
(א) באור רחוב וגפאל אסאר מאת רבנן מרדכי בר אליעזר זי

כומטינו, רבו של רבן אליהו מורה זל —
הפרוש חוה חוה צמן בבי' בגינוי ערך הספרים אשר בפאיזון, ובא לזר ע' החכם בע' נ':

(ב) פנים בספר חונה זתקון ע' הוצאות שונת עתיקות, וביחוד ע' כי
זהה הגהות האהלה תפיצנה או בחרור על דברי הרמב"ש:

ד' ר' סלוצקי

ווארשא

קס' תרכיה בسنة

Τίτλος τοῦ σχόλιου ἐπὶ τοῦ Μαΐμονίδη «Μιλότ ἀ Ἰγκαγίον»
τοῦ Μορδεχαϊ Κομτίνο. Βαρσοβία 1865.

ἐπιβεβαιώνει τὴν ἑβραιϊκότητα τῆς ξεχασμένης αὐτῆς φυλῆς, δόδηγησε σὲ μιά εύρεια ἐκστρατεία παροχῆς βοήθειας πρός αὐτούς. Ἀργότερα ἀνέλαβε παρόμοιες ἐρευνητικές ἀποστολές στὴ Νότια Ἀραβία καὶ Υεμένη. Τό 1872 δημοσίευσε τὰ πορίσματα καὶ τίς ἐμπειρίες του ὑπὸ μορφὴ βιβλίου: *Rapport sur une Mission Archéologique dans le Yemem*. Τό 1879 ὁ Ἀλεβή ἀρχισε να διδάσκει τὴν Αἰθιοπικὴ γλώσσα στὴν Ecole Pratique des Hautes Etudes στὸ Παρίσι καὶ ἀνέλαβε βιβλιοθηκάριος τῆς Ἀσιατικῆς Εταιρείας (*Societe Asiatique*). Τό 1893 έξεδωσε τό ἐπιστημονικό περιοδικό *Revue Semitique d'Epigraphique et d'Histoire Ancienne*, στό δοπίο δημοσιεύθηκαν πολλά ἀρθρα γιὰ τίς Σημιτικές καὶ τίς Βιβλικές σπουδές. Ἀρθρα καὶ μελέτες του δημοσιεύθηκαν ἐπίστις στὰ περιοδικά: *Revue des Etudes Juives, Revue Critique καὶ Revue de l'Histoire des Religions*.

Σέ ἀντίθεση μέ πολλούς ὑποστηρικτές τοῦ ἀφομοιωτικοῦ κινήματος στὸ Παρίσι, ὁ Ι. Ἀλεβή ὑπῆρξε ἐνθερμός ἑβραιϊστής καὶ «Χοβέβ Σιών» (ἑραστής τῆς Σιών) καὶ ἐγράψε πολλά ποιήματα ἀνάλογου περιεχομένου. Ἐπίσης, μετέφρασε στὴν ἑβραιϊκὴ κλασικά ἔργα τοῦ Σίλλερ, Μπάυρον, Β. Ούγκω καὶ ὑπῆρξε ἀπό τοὺς πρώτους πού ὑποστήριξε τὴν Ἰδρυση Ἀκαδημίας τῆς ἑβραιϊκῆς γλώσσας.

‘Εγκυκλοπαίδεια Judaica, τόμος 7, σελ. 1185

Oι Έβραιοι της Αδριανούπολεως

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗ: Πόλις στήν Τουρκία, κοντά στά έλληνοτουρκικά σύνορα. Ή πόλις πήρε τό δονομά της άπό τόν Ρωμαϊο αύτοκράτορα Αδριανό (125 κ.π.). Μεμονωμένοι Έβραιοι έφθασαν στήν Αδριανούπολη άκομη καί πρό της καταστροφῆς τοῦ Β' Ναοῦ. Επιβεβαιώμενες μαρτυρίες, δύμας, περί της έβραικής παρουσίας στήν πόλη έχουμε μόνο άπό τίς άρχες τῆς Βυζαντινῆς περιόδου. Οι Έβραιοι της Αδριανούπολεως έμπορεύονταν τότε ύφασμα, δερμάτινα εἰδή καί κρασί. Η Κοινότητα άναφέρεται σέ σχέση μέ τήν άντιδραση πρός τήν μεσσιανική ξέαρση πού έκδηλωθηκε στήν Βυζαντινή Αύτοκρατορία κατά τήν έποχή τής πρώτης Σταυροφορίας (1096), ή δέ συναγωγή τῶν έλληνοφώνων (ἢ Ρωμανιτῶν) πού ύπηρχε έκει καί καταστράφηκε άπό πυρκαγιά τό 1905, χρονολογεῖτο, κατά πᾶσα πιθανότητα, άπό έκείνη τήν έποχή.

Μετά τήν θώμανική κατάκτηση, ή έβραική παροικία άναπτυχθηκε χάρις στήν εισροή προσφύγων άπό τήν Ούγγαρια, μετά τό διωγμό τοῦ 1376, καί άπό τή Γαλλία μετά τό 1394. Ο ραββίνος Ισαάκ Τσαρφατή, ήγέτης τής Ασκεναζικῆς Κοινότητος, άπηγμένης έκκληση πρός τούς Έβραιούς τής Δυτικῆς Εύρωπης νά ζηλθουν νά έγκαστος θεοῦ στήν Οθωμανική Αύτοκρατορία (μετά τήν κατάκτηση τής Κωνσταντινουπόλεως, τό 1453). Ο ίδιος, σσο καί οι άπογονοί του, πού ύπηρέτησαν μέχρι τό 1722, ύπηρξαν οι άναγνωρισμένοι Ασκεναζή ραββίνοι τής Βουλγαρίας, τής Ρούμελης καί τής Σερβίας. Μετά τήν κατάκτηση τής Κωνσταντινουπόλεως άπό τούς Τούρκους, τό 1453, ύπηρχε κάποια μετανάστευση άπό τήν Αδριανούπολη πρός τήν Κωνσταντινούπολη.

Στήν περίοδο πού άκολουθησε, τό 1492, πολυάριθμοι πρόσφυγες άπό τήν Ισπανία ήλθαν στήν Αδριανούπολη καί άκολουθησαν πρόσφυγες άπό τήν Πορτογαλία καί τήν Ιταλία. Οι νέοι μετανάστες είχαν διαφορετικά έθιμα άπό τούς Ρωμανιότες καί ίδρυσαν δικές τους συναγωγές, σύμφωνα μέ τό τυπικό τής χώρας προελεύσεως τους. Τόν Σαμπετά Τσεβή τόν έφεραν στήν Αδριανούπολη γιά άνάκριση ένώπιον τοῦ Σουλτάνου (1666) καί μετά τήν άποστασία του, δύρισμένοι άπό τούς μαθητές του στήν Αδριανούπολη άσπάσθηκαν έπίσης τή θρησκεία τοῦ Ισλάμ.

Τόν 180 αιώνα οι Έβραιοι δέχθηκαν έπιθέσεις άπό τούς κατοίκους τῶν όρεων Kirdzhal πού έπέδραμαν στά Βαλκανία. Οι έπιδρομοίς λήστεψαν τούς Έβραιούς καί έπεβαλαν σ' αύτούς βαρεῖς φόρους. Οι Έβραιοι ύπηρξαν έπίσης θύματα αιματικών κατηγοριών πού διαδόθηκαν άπό τούς Αρμενίους (1871 - 72). "Όταν οι Βούλγαροι κατέκτησαν προσωρινά τήν Αδριανούπολη, κατά τή διάρκεια τῶν Βαλκανικῶν πολέμων (1913), οι Έβραιοι ύπεφεραν.

Τό 1873 ύπηρχαν περίπου 12.000 Έβραιοι στήν πόλη κατά δέ τήν περίοδο 1903 - 1911, 17.000. Πρίν άπό τόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, ή άριθμός τους άνηλθε σέ 28.000, άλλα έκτοτε μειώθηκε σέ 13.000 τό 1921 - 22, σέ 5.712 τό 1927 καί σέ 2.000 τό 1943. Η μείωση αύτή μπορεῖ νά άποδοθεῖ έν μέρει στήν έναλλαγές τούς καθεστώτος τής πόλεως καί έν μέρει στήν φτώχεια έξαιτίας τῶν πολέμων, μέ άποτέλεσμα τήν μετανάστευση πολλῶν Έβραιών στή Θεσσαλονίκη, τήν Παλαιστίνη καί τήν Αμερική. Εκτός άπό τήν ραββινική Κοινότητα, ύπηρχε έπίσης καί μιά Καραϊτική Κοινότητα, χρονολογούμενη άπό τήν Βυζαντινή

έποχή. Μεταξύ τῶν μελῶν της συγκαταλέγονταν τά μέλη τής οίκογένειας Μπασουάζι, πού κατέχουν τιμητική θέση στήν ιστορία τῶν Καραϊτῶν. Γιά ένα χρονικό διάστημα ή Αδριανούπολη ύπηρξε ένα άπό τά σημαντικά κέντρα τοῦ Καραϊσμοῦ στήν Εύρωπη. Στίς άρχες τοῦ 200ū αιώνα δέν έπιει έκει κανένα ίχνος Καραϊτῶν.

Οι Έβραιοι τής Αδριανούπολεως διεδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στήν οίκονομία τής πόλεως. Συναλλάσσονταν με Έβραιούς καί Χριστιανούς έμπορους σέ άλλες χώρες, είτε άπευθείας μ' αύτούς είτε μέσω τῶν Έβραιών άντιπροσώπων τους στήν Αδριανούπολη. Οι κυβερνητικοί φόροι κατεβάλλοντο βάσει καθορισμένων έκτιμησεων, σύμφωνα μέ τόν άριθμό τῶν οίκογενειῶν πού ύπολογίζονταν σέ έκατο, καί το διάριθμό τους είχε αύξηση. Οι φόροι αύτοί είσπρατόντο άπό κοινού μεταξύ τῶν 13 Συναγωγῶν. Σύμφωνα μέ ένα ειδικό σουλτανικό φιρμάνι τοῦ 1783, ή Έβραική Κοινότητα είχε τήν άδεια νά είσπραττει τήν «γκαμπέλα» (ειδικός φόρος έπι τού κρέατος), πού έκαλυπτε τής δαπάνες τοῦ κεφαλικού φόρου («χαράτζ»), τής ένδυσεως τῶν φτωχῶν καί τῶν κοινοτικῶν άναγκών. Φορεισπράκτορες διορίζονταν άπό τήν κεντρική κοινοτική διοίκηση. Οι φόροι κατανέμονταν μεταξύ τῶν Συναγωγῶν καί έπανεκτιμούντο κάθε τρία χρόνια.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ: Ή Αδριανούπολη ύπηρξε έπι μακρόν κέντρο σπουδῶν. Τόν 150 αιώνα έζησε έκει ο Μορντεχάι Κομτίνο καί στίς άρχες τοῦ 16ου αιώνα ο ραββίνος Ιωσήφ Κάρο έγραψε έκει τό περίφημο σχόλιο του Μπέτ Γιοσέφ. Επίσης, τόν 160 αιώνα έζησε στήν Αδριανούπολη ή οίκογένεια "Ιμπν Βέργκα καί δο ποιητής ραββίνος Αβταλούν μπέν Μορντεχάι. Στήν αύλη τοῦ Σουλτάνου Μωχάμεντ Β' (1451 - 1481) ύπηρχε ο περίφημος Έβραιος γιατρός Χεκίμ Τζακούμπ, μέ εύρυτατες διπλωματικές διασυνδέσεις.

Οι τυπογράφοι Σολομών καί Ιωσήφ Γιαχμπέτς ίδρυσαν στήν Αδριανούπολη τό 1554 ένα έβραικό τυπογραφεῖο, δταν διέφυγαν άπό τήν έπιδημία τής Θεσσαλονίκης, άλλα μετά ένα έτος έπεστρεψαν έκει. Κατά τή σύντομη αύτή περίοδο έξεδωσαν τά βιβλία: Σεερίτ Γιοσέφ τοῦ Γιοσέφ ίμπν Βέργκα, Σέβετ Γεουντά τοῦ Σολομών ίμπν Βέργκα καί τό σχόλιο τοῦ Γιοσέφ Γιαχμπέτς έπι τής πραγματείας Αβρ. "Ένα τυπογραφεῖο-λειτούργησε έπισης στήν Αδριανούπολη κατά τά τέλη τοῦ 19ου αιώνα.

Ο τελευταίος ραββίνος άπό τήν οίκογένεια Τσαρφατή ήταν ο Αβραάμ (πέθανε τό 1722). Μετά τή θάνατό του οι δικαιοδοσίες τής ραββινείας Αδριανούπολεως κατανεμήθηκαν μεταξύ τοῦ Αβραάμ Γκέρον, γαμβρού τοῦ Τσαρφατή καί τοῦ Μεναχέμ μπέν Ισαάκ Ασκεναζή (ή Μπεχμοαράμ), καθένας άπό τούς δόποιους έχει τούς διπαδούς του. Η οίκογένεια Μπεχμοαράμ ύπηρέτησε έπι 180 περίπου χρόνια καί άνεδειξε μεταξύ τῶν άπογόνων τής νομομαθείς (χαλαχιστές) καί συγγραφεῖς, ή δέ οίκογένεια Γκερόν, ύπηρέτησε έπι 170 χρόνια περίπου. Κάθε οίκογένεια διατήρησε τό δικό τής θρησκευτικό δικαστήριο (Μπέτ ντίν). Τόν 180 αιώνα έζησε στήν Αδριανούπολη ή ραββίνος Ισαάκ Μόλχο, συγγραφέας τοῦ Σουλχάν Γκαβός (1756), βιβλίου μέ εύρυτατη κυκλοφορία πού ά-

Οι Έβραιοι της Αδριανούπολεως

ναφέρονταν στούς κανόνες της «Σεχιτά». Στά μέσα του 19ου αιώνα έμφανίζεται στήν 'Αδριανούπολη τό κίνημα της «'Ασκαλά», με πρωτοπόρο τόν φιλόλογο 'Ιωσήφ 'Αλεβή. "Επειτα ἀπό αίτημα τῶν «μασκιλίμ» (δηλαδὴ τῶν ιθυνόντων), ἡ Alliance Israélite Universelle ἔδρυσε στήν πόλη τό 1870 μιά σχολή γιά κορίτσια καὶ τό 1876 μιά σχολή γιά ἄγρια. 'Ο συγγραφέας Μπαρούχ μπέν 'Ισαάν ντί Τράνι (1847 - 1919) δίδαξε στίς σχολές τῆς Alliance. 'Ο ἵδιος ἐξέδωσε τήν ἐφημερίδα Καρμέ (1871 - 1881) καὶ τό περιοδικό Κέρεμ Σελί (1890 στήν έβραική καὶ λαδίνο). 'Ο 'Αβραάμ Δανόν (1857 - 1925), μαθητής τοῦ 'Αλεβή καὶ μέτην προτροπή τού τελευταίου, ἔδρυσε τό σωματεῖο «Ντορεσέ 'Ασκαλά» ('Αναζητητές τῆς Διαφωτίσεως) καὶ τό 1888 ἐξέδωσε τό ιστορικό περιοδικό Γιοσέφ Ντάτα (στήν έβραική καὶ λαδίνο), τό ὄποιο, ὅμως, λίγο ἀργότερα τό ἔκλεισαν οι ἀρχές. Τό 1891 δανόν ἔδρυσε ἔνα ραββινικό σεμινάριο, τό ὄποιο τό 1898 μεταφέρθηκε στήν Κωνσταντινούπολη.

ΜΟΥΣΙΚΗ: 'Η 'Αδριανούπολη ὑπῆρξε ἐπίσης κέντρο 'Έβραικής Μουσικής. Τό 170 αιώνα ίδρυθηκε μιά χορωδιακή ἐταιρεία μέ τήν ἐπωνυμία «Μαφτιρίμ», τά μέλη τῆς ὅποιας συγκεντρώνονταν τά Εημερώματα κάθε Σαββάτου καὶ τραγουδοῦσαν ἀπό ἔνα βιβλίο θρησκευτικῶν ὕμινων πού ὀνομάζετο ζόνκ (περσοαραβική ὄνομασία τῆς ἄρπας). Στήν 'Αδριανούπολη γενικά ἀναδείχθηκε μεγάλος ἀριθμός ίκανών ψαλτῶν καὶ βοηθῶν λειτουργῶν (Μαφτιρίμ, μεζαμερίμ). Συναγωγές ἀπό μακριά, ἀκόμη καὶ ἀπό τή Βουλγαρία καὶ τή Ρουμανία, ἀπευθύνονταν στήν 'Αδριανούπολη, ὅποτε εἶχαν ἀνάγκη καλοῦ λειτουργοῦ. 'Η δράση τῆς 'Ἐταιρείας Μαφτιρίμ συνέβαλε ὥστε ἡ πόλη νά ἀναδειχθεῖ σέ κέντρο ὑμνολόγων ποιητῶν. Μεταξύ τῶν πλέον γνωστῶν ήσαν ὁ 'Ααρών μπέν 'Ισαάκ Χαμόν (180ς αιώνας, πιθανόν ὁ ἀπό τούς Τούρκους ἀποκαλούμενος συνθέτης Γιαούντι Χαρούν), ὁ 'Αβραάμ Τσέμαχ (τέλη 19ου αιώνα) καὶ ὁ 'Ιωσήφ Δανόν (πέθανε 1901). Μιά μεγάλη συλλογή λαϊκῶν τραγουδιῶν σέ λαδίνο ἐκδόθηκε ἀπό τόν Α. Δανόν τό 1896. 'Ο Δανόν ὑποστήριξε ὅτι ἡ ύψηλή ἐπίδοση τῶν 'Έβραιών τῆς 'Αδριανούπολεως στήν ἀνατολίτικη μουσική ὑποκινήθηκε ἀπό τίς Μουσουλμανικές ἀδελφότητες «Ντερβίς», τίς ὄποιες εἶχαν σάν πρότυπο.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ: Τό 1948 ὑπῆρχαν στήν 'Αδριανούπολη κάπου 2.750 'Έβραιοι, τό δέ 1965 ὁ ἀριθμός τους μειώθηκε σέ 400. Τό 1948 ἡ Κοινότητα ἦταν ἀκόμη καλά ὄργανωμένη καὶ εἰσέπραττε εἰσοφορές ἀπό τά μέλη τῆς. Συντρούσε φιλανθρωπικά ίδρυματα: τήν ἐταιρεία «Μπικούρ Χολίμ» (πού παρείχε περιθαλψή σέ 730 ἀσθενεῖς), τόν σύνδεσμο «Μαχαζικέ Τορά» (γιά τήν παροχή 'Έβραικής καὶ θρησκευτικής παιδείας), τόν σύνδεσμο «'Οζέρ Νταλίμ» (γιά παροχή βοηθείας σέ ἀναξιοπαθοῦντες) καὶ ἀρκετές συναγωγές. Μετά τόν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ἡ πόλις ἐπλήγη οἰκονομικά. 'Ο ἀριθμός τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος μειώθηκε ἀπό τή μετανάστευση πρός τό 'Ισραήλ καὶ ἄλλες χώρες, καὶ πρός τήν Κωνσταντινούπολη. Τό 1969 τά ίδρυματα αὐτά ἔχουν ἡδη σταματήσει τή δράση τους καὶ μόνο μία συναγωγή παρέμεινε ἐν λειτουργίᾳ. 'Έβραιοι τῆς 'Αδριανούπολεως πού ἐγκαταστάθηκαν στήν Κωνσταντινούπολη, μετά τό πογκρόμ τοῦ 1934, διατηροῦν ἐκεῖ τή δική τους συναγωγή.

'Έγκυκλοπαίδεια Judaica, τόμος 2, σελ. 309 κ.ξ.

• Η οἰκουμενική διάσταση τοῦ 'Ιουδαϊσμοῦ

Συνέχεια ἀπό τή σελ. 2

'Αναμφίβολα, θά παραδεχθοῦμε ὅτι οἱ Νωαχικοί Νόμοι, μέ ποικίλους τρόπους καὶ ἰδίως μέ τίς ἀρχές πού διαποτίζουν τήν ἐκπαίδευση στόν σύγχρονο κόσμο, ἔχουν συμβάλλει σημαντικά στήν πρόσδοτο τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. 'Ο 'Ιουδαϊσμός, παρότι θρησκεία μονοθεϊστική καὶ ἀποκαλύψεως, βασικά δέν ἔχει ἀσκήσει προστηλυτισμό γιά τήν ἀριθμητική αὔξηση τῶν μελῶν τῆς διεθνοῦς ισραηλιτικῆς κοινότητας. 'Αντίθετα, ή 'Ιουδαική πνευματικότητα, συνεπής στίς ἀρχές πού διαμόρφωσε μέ τήν οἰκουμενική διδαχή τῶν Νωαχικῶν Νόμων, πειριορίσθηκε στήν πολύ πιό σημαντική προσφορά πρός τήν ἀνθρωπότητα, πού ἔχει σχέση μέ τήν ἀνάπτυξη καὶ τόν ἔξευγενισμό τῶν ήθῶν τοῦ γένους μας. "Αλλωστε, ἡ ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ 'Ισλάμ, θρησκειῶν κατ' ἔξοχήν ιεραποστολικῶν, μετέφερε σέ ἐκτεταμένα γεωγραφικά πλάτη καὶ μήκη τίς ἀλήθειες τοῦ 'Ιουδαϊσμοῦ, μήτρας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Κορανίου.

Στό Μισάντ Ραμπί 'Ελιέζερ γράφει: «Ο δίκαιος τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου, πού τηρει τίς ἐφτά Νωαχικές ἐντολές, θά κληρονομήσει τόν μελλοντικό κόσμο, δηπωδὸν 'Ισραὴλ».

'Ο 'Ιουδαϊσμός, ἀποφεύγοντας κατά βάση κάθε ιεραποστολική δραστηριότητα, μέ τά χρόνια διαπότιος τούς 'Έβραιούς μέ μια ἀξιοζήλευτη ἀνεκτικότητα στίς ἄλλες πίστεις καὶ δημιούργησε τό ὑπόβαθρο, ἀνάμεσα στούς κύκλους τῶν 'Έβραιών, νά ἀναπτυχθοῦν καὶ νά καλλιεργηθοῦν πολλές καινούργιες ἴδεες. Σήμερα, τό κράτος τοῦ 'Ισραήλ δέν είναι μόνο γιά τήν 'Ιουδαική Κοινότητα 'Ιερή Γῆ. Ή 'Ιερουσαλήμ, ἡ Βηθλεέμ, ἡ Ναζαρέτ καὶ ἄλλοι τόποι τοῦ 'Ισραήλ, είναι δέ τι πιό ιερό γιά τούς Χριστιανούς τοῦ κόσμου. 'Η 'Ιερουσαλήμ είναι, ἐπίσης, ιερή πόλη καὶ γιά τό 'Ισλάμ, μετά τή Μέκκα καὶ τή Μεδίνα, γιατί είναι τόπος ἀπ' δημόσιαν ἀναλήφθηκε στόν Θύρανό δ Μουχάμαντ. Τέλος, στή Χάιφα βρίσκονται τά ιερά τῆς Μπαχάι θρησκείας καὶ λειτουργεῖ δ Παγκόσμιος Οίκος Δικαιοσύνης, ἡ ἀνώτατη θρησκευτική ἀρχή αὐτῆς τῆς Πίστης. Σ' ἔνα κράτος μέ δημοιγενή θρησκευτικά πληθυσμού στήν πλειοψηφία του, καὶ μέ ποιτισμένη βαθιά τή δημόσια ζωή του ἀπό τίς Ιουδαικές παραδόσεις, τό 'Ισραήλ προσφέρει θαυμάσιες συνθήκες λειτουργίας γιά τίς προηγούμενες θρησκευτικές κοινότητες. Αύτή ἡ πρακτική, νομίζω πώς είναι ἀπόλυτα ὀρατό δείγμα ἐφαρμογῆς τῆς οἰκουμενικότητας τοῦ 'Ιουδαϊσμοῦ.

Θέλω νά τελειώσω ἀντιγράφοντας τίς τελευταῖες λέξεις ἀπό ἔνα θαυμάσιο βιβλίο τοῦ Ραββίνου 'Ισιδωρου 'Ἐποτάίν*: «...ἡ ἔδρυση τοῦ Μεσσιανικοῦ βασιλείου, πού δέν είναι τίποτε ἄλλο παρά τό βασίλειο τοῦ Θεοῦ, ἀνάμεσα στούς γιούς τῶν ἀνθρώπων».

Φθινόπωρο 1986

Isidore Epstein, "Judaism", Penguin Books.

עץ חיים ריא

Δένδρον ζωῆς είναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)